

© Copyright:

Γιάννης Διαμ. Χαροφύλης, Τηλ.: 210/6717671

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική ή μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

Νόμος 2121/1993 και Κανόνες του διεθνούς Δικαίου
που ισχύουν στην Ελλάδα

Printed in Greece 2013

Γιάννης Διαμ. Χαροφύλης

ΝΑΤΡΟΧΛΩΡΙΟΘΕΙΟΥΧΑ
ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ
ΔΗΜΟΥ ΜΑΝΔΡΑΚΙΟΥ ΝΙΣΥΡΟΥ

ΝΙΣΥΡΟΣ

2013

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Εσμοί ακατάλυτοι με συνδέουν με τη λειτουργία του ξενοδοχείου των Ιαματικών Λουτρών του Δήμου Νισύρου. Εδώ για πρώτη φορά, στα νεανικά μου χρόνια, εργάστηκα ως Γραμματέας - Λογιστής και από αυτή τη θέση εισέπραξα τον πρώτο μου μισθό.

Ήταν οι εποχές που το ξενοδοχείο λειτουργούσε μεν ως θεραπευτήριο, παραλληλα όμως και ως τόπος παραθερισμού, αφού όλοι σχεδόν οι προσερχόμενοι για λουτροθεραπεία, συνοδεύονταν και από τις οικογένειες τους, που προτιμούσαν να περάσουν τις θερινές διακοπές τους στη Νίσυρο. Και συνέχιζε έτσι το συγκρότημα να διαγράφει μια περίοδο ακμής και αίγλης και να γράφει μια λαμπρή ιστορία προσφοράς, ως φορέας τουριστικής ανάπτυξης και ως πηγή χρηματοφόρα για το νησί.

Η ιστορική αυτή πορεία σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε να αγνοηθεί, ούτε και να την σκεπάσει η λήθη, κάτω από τα ερείπια, στα οποία οδήγησαν αργότερα το κτήριο καποιοι αδέξιοι χειρισμοί.

Γι' αυτό και παρακινημένος από τη στενή σχέση μου με την λειτουργία των Λουτρων, ξεκίνησα προσπάθεια, με σκοπό να προσφέρω τη συνδρομή μου στην καταγραφή

αυτής της πορείας. Μια προσπάθεια όμως καθόλου εύκολη, αφού χρειάστηκε να εντοπιστούν και να συγκεντρωθούν τα διάσπαρτα, εδώ κι εκεί, γραπτά και προφορικά στοιχεία, αλλά και να γίνει διασταύρωση και επαλήθευση, αφού πολλά από αυτά έφεραν έντονη τη σφραγίδα της υπερβολής και της αυθαιρεσίας. Το υλικό που συγκεντρώθηκε, συμπληρωμένο και εμπλουτισμένο με άλλες μαρτυρίες και προσωπικές εμπειρίες των νεότερων χρόνων, καταγράφηκε σε ενιαίο σύνολο και δημοσιεύθηκε ως αυτοτελής εργασία στην περιοδική έκδοση «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ» τόμος 20ός της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, έτυχε δε ευμενούς υποδοχής και θετικών σχολίων.

Ιδιαίτερα τιμητικό όμως για μένα ήταν το ενδιαφέρον που εξεδήλωσεν ο Δήμαρχος Νισύρου Νίκος Καρακωνσταντίνος, προτείνοντας να ανατυπώσει ο Δήμος, με δική του δαπάνη και για δική του χρήση το ανά χείρας βιβλίο για να χρησιμοποιηθεί ως ενημερωτικό έντυπο για την προβολή των Ιαματικών Λουτρών.

Με την ενέργεια αυτή και η δική μου προσπάθεια γινόταν πραγματικότητα σε ευρύτερη κλίμακα, ενώ καλυπτόταν και το υπάρχον κενό στην ενημέρωση των εκάστοτε λουομένων.

Γι' αυτό και αναντίρρητα δέχτηκα την πρόταση του Δημάρχου και τον ευχαριστώ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΙΑΜ. ΧΑΡΤΟΦΥΛΗΣ

Αθήνα Σεπτέμβριος 2013

ΝΑΤΡΟΧΛΩΡΙΟΘΕΙΟΥΧΑ ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ ΔΗΜΟΥ ΜΑΝΔΡΑΚΙΟΥ ΝΙΣΥΡΟΥ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Δώρο Θεού και εύνοια της τύχης θεωρείται για τη Νίσυρο το Ηφαίστειό της. Βαρύτιμο κόσμημα, που προσδίδει μια πρωτόγνωρη ιδιαιτερότητα στο νησί, ενώ από τα παλιά τα χρόνια, από το 1879, όταν ο Αλέξανδρος Ράλλης πρωτάρχησε την εκμετάλλευση του θειαφιού, το ηφαίστειο έχει γίνει χρηματοφόρα πηγή για τη Νίσυρο.

Η εξαγωγή και εμπορία, από τότε και κατά καιρούς, θειαφιού, η προσέλευση χιλιάδων, κάθε χρόνο επισκεπτών στο ηφαίστειο, η εκμετάλλευση της ελαφρόπετρας και του περλίτη, που χάρη στο ηφαίστειο πλεονάζουν στη γειτονική νησίδα Γυαλί, αποφέρουν σημαντικά έσοδα, με τα οποία ενισχύονται τα οικονομικά του Δήμου, αλλά και του νησιού γενικότερα.

Η μεγαλύτερη όμως προσφορά του ηφαιστείου προς τη Νίσυρο είναι τα ιαματικά νερά, χάρη στα οποία δημιουργήθηκε η Λουτρόπολη Νισύρου, στην οποία συνέρρεαν κατά το παρελθόν πλήθη ασθενών για λουτροθεραπεία, καθιστώντας τη Νίσυρο κέντρο θεραπείας αλλά και παραθερισμού, αφού πολλοί προτιμούσαν να περάσουν εκεί τις θερινές διακοπές τους.

Από αρχαιοτάτων χρόνων ήταν γνωστή η ύπαρξη στη Νίσυρο ιαματικών πηγών, στις οποίες πρώτος αναφέρθηκε ο

μέγας γεωγράφος και εξερευνητής Στράβων (65 π.Χ. έως 25 μ.Χ.), ο οποίος επισκέφτηκε τη Νίσυρο και στις εντυπώσεις του διαβάζομε: «Η Νίσυρος..... έχει και πόλιν ομώνυμον και λιμένα και Θερμά και Ποσειδώνος ιερόν.....». (Στράβων Γεωγραφία 10. V 16 C488).

Αλλά και ο Βενετσιάνος κληρικός και ιστορικός Χριστόφορος Μποντελμόντε, που επισκέφτηκε τη Νίσυρο περί το 1415- 1420, έγραψε ότι εκεί «...πηγήν αναδιδομένην ευρήσεις λίαν θερμοτάτην, προς γουν το αρκτών (βορινόν) μέρος σπήλαιον εστίν εγγύς της θαλάσσης, εις όπερ οι υπό οδύνης συσχεθέντες παραγενόμενοι και χρονιώτερον εμμείναντες, υγιείς προς τας εαυτών επιστρέφουσι πατρίδας» (Chr. Buondelmonti *Librum Insularum Archipelagi*).

Ο δε Ραγκαβής, επισκέπτης και αυτός της Νισύρου, γράφει εις τα «Ελληνικά» του: «Θερμοπηγαί υπάρχουνι παντού της νήσου και δη κατά την βαρείαν παραλίαν, αλλά και την νοτιοανατολικήν, κάτωθεν του χωρίου Νικίων. Υπάρχει και παρά τω αρχαίω Άργει της Νισύρου και η λεγόμενη Ξηροπυργιά ή απλή Πυργιά» (Ι. Ρ. Ραγκαβή «Ελληνικά» Αθήναι 1854 τ. Γ΄).

Σχετική εξ άλλου είναι και η επιγραφή, που ανευρέθη στα ερείπια της στοάς των Ρωμαϊκών Λουτρών εις τους Πάλους, η οποία αναφέρει: «Όλβιος άνερ, ως κατ' ελάϊον ουδόν Ιπποκράτους βαλανείων νοσηρών νόσων ώδ' έσσειται» (ευτυχισμένος ο άνδρας, που θα ιαθει μόλις διαβεί το ξύλινο κατώφλι των λουτρών του Ιπποκράτους, που θεραπεύουν βλαβερές αρρώστιες), επιγραφή που ενισχύει την άποψη ότι, ο πατέρας της ιατρικής Ιπποκράτης γνώριζε την ύπαρξη της πηγής, την οποία και χρησιμοποιούσε ως λουτροθεραπευτικό Κέντρο.

Ενισχυτικές των προεκτεθέντων, είναι και οι μαρτυρίες παλαιότερων Νισυρίων, σύμφωνα με τις οποίες, κατά την εκσκαφή των θεμελίων για την ανέγερση των σημερινών κτηριακών εγκαταστάσεων των Λουτρών, ανακαλύφθηκαν ευρήματα των αναφερομένων στις εντυπώσεις των περιηγη-

τών πηγών. Κάποιες μάλιστα από αυτές τις μαρτυρίες αναφέρουν πως τα νέα κτήρια των Λουτρών, κτίστηκαν πάνω σ' αυτά τα ευρήματα, ενώ σύμφωνα με άλλες, τα νέα κτήρια κτίστηκαν σε απόσταση τέτοια, ώστε τα παλιά ευρήματα να παραμένουν ελεύθερα σε κοινή θέα. Το βέβαιο πάντως είναι πως σήμερα υπάρχουν και μάλιστα σε αφθονία, σε πολλά μέρη της βόρειας παραλίας του νησιού, θερμές πηγές, από τις οποίες αναβλύζει ζεστό νερό, που φτάνει στη θερμοκρασία των 60 βαθμών Κελσίου.

Όπως δηλώνουν οι ειδικοί, το νερό αυτό είναι μίγμα των γεωθερμικών ρευστών του ηφαιστείου, τα οποία ως ελαφρότερα, εισρέουν σε υπόγειες ρηγματώσεις και ακολουθώντας την πορεία τους ανεβαίνουν προς την επιφάνεια, όπου ενώνονται με το βρόχινο και το θαλασσινό νερό. Η αξιοποίηση των θερμών αυτών πηγών δημιούργησε τα «Ιαματικά Λουτρά Μανδρακίου», τα οποία διατηρούνται σε ημερειπωμένη κατάσταση σήμερα. Όμως σε παλαιότερες εποχές ακμής τους έγραψαν μια λαμπρή ιστορία και ανέδειξαν τη Νίσυρο, όχι μόνο θεραπευτικό αλλά και παραθεριστικό κέντρο, πρωτοπόρο στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

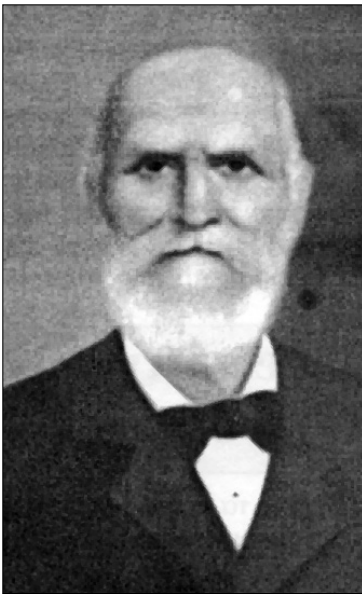
Αφορμή για τη δημιουργία των Λουτρών υπήρξε η περίπτωση του Νικολάου Αποστολίδη, Νισυρίου την καταγωγή, ο οποίος κατά το 1870 προσεβλήθη από εκτεταμένο δερματικό νόσημα, που τον ανάγκασε να προσφύγει σε ειδικό γιατρό στην Κωνσταντινούπολη και κατ' άλλους στη Ρόδο. Κι όταν ο γιατρός πληροφορήθηκε την καταγωγή του, του συνέστησε να επιστρέψει στη Νίσυρο, να σκάψει σε σημείο της παραλίας, όπου αναβλύζει ζεστό νερό και μ' αυτό να λούζει τα σημεία του σώματός του, που είχαν προσβληθεί.

Ο Αποστολίδης ακολούθησε πιστά τη συμβουλή του γιατρού και από τις πρώτες κιόλας λούσεις, διεπίστωσε θεαματική βελτίωση στην κατάσταση της υγείας του. Και θέλοντας να συνεχίσει πιο συστηματικά τη θεραπεία του, έκτισε στο ίδιο σημείο ένα δωμάτιο με τρεις λουτήρες, όπου διέμενε προσωρινά στη διάρκεια της θεραπείας του, η οποία αποδείχτη-

κε στην περίπτωση του θαυματουργή. Και όταν έγινε εντελώς καλά δώρισε το οίκημα στην Κοινότητα Μανδρακίου.

Η περίπτωση της θεραπείας του Αποστολίδη προκάλεσε το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης του νησιού, ενώ η χειρονομία του να δωρίσει στην Κοινότητα το οίκημα, αποτέλεσε το έναυσμα για να αρχίσουν συζητήσεις με θέμα τη δημιουργία Κοινοτικών εγκαταστάσεων για εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών. Οι συζητήσεις πήραν σοβαρότερο χαρακτήρα και όταν το θέμα έφτασε στο Κοινοτικό Συμβούλιο, τότε διαπιστώθη ότι οι δυνατότητες του ταμείου δεν επέτρεπαν την χρηματοδότηση ενός, τέτοιας έκτασης, έργου. Μετά απ' αυτό, το θέμα άρχισε σιγά-σιγά να ξεχνιέται μέχρι το 1884, που ξανάρχε και πάλι στην επικαιρότητα, με θετικότερη εξέλιξη αυτή τη φορά.

Είχε έρθει τότε από την Κωνσταντινούπολη στη Νίσυρο, για μόνιμη εγκατάσταση, ο έμπορος Μανώλης Παρθεναίδης.

Νικόλαος Αποστολίδης

Και όταν πληροφορήθηκε την αδυναμία της Κοινότητας για να προχωρήσει στην αξιοποίηση των ιαματικών πηγών, αποφάσισε να ζητήσει την άδεια, για να εκμεταλλευτεί ο ίδιος τις πηγές, έστω και για ορισμένη χρονική διάρκεια, αναλαμβάνοντας την υποχρέωση να ανεγείρει κατάλληλες κτηριακές εγκαταστάσεις, οι οποίες θα περιέχονταν στην Κοινότητα μετά τη λήξη της σύμβασης.

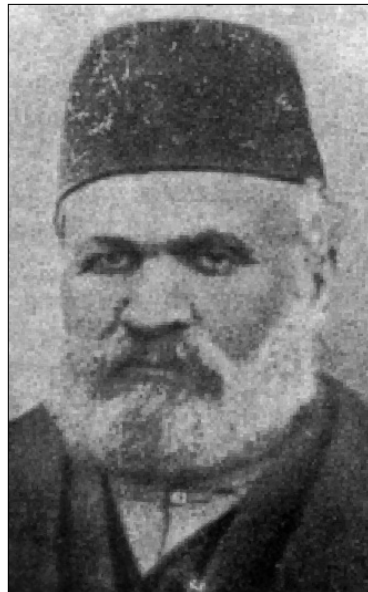
Την απόφασή του αυτή γνωστοποίησε στον περιοδεύοντα εκείνη την εποχή στη Νίσυρο Μητροπολίτη Ρόδου Γερμανό (μετέπειτα Οι-

κουμενικό Πατριάρχη), ο οποίος την άκουσε με ενδιαφέρον και μάλιστα τη μετέφερε την επομένη στη γενική συνέλευση των κατοίκων, που είχε συγληθεί υπό την προεδρία του. Όμως η απόφαση για τον Παρθενιάδη ήταν απορριπτική.

Ο Μανώλης ο Παπαγιάννης, μεγαλέμπορος και ένας από τους προύχοντες του νησιού, ακούοντας την πρόταση, πήρε το λόγο και εξέφρασε την απορία του, πώς είναι δυνατό ένας ιδιώτης να έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τις λουτροπηγές και ολόκληρη Κοινότητα να δηλώνει αδυναμία. Και πρότεινε να προχωρήσει η Κοινότητα στη σύναψη δανείου γι' αυτό το σκοπό, ενώ προσφέρθηκε να βοηθήσει ο ίδιος με τις γνωριμίες του στον εμπορικό κόσμο της γειτονικής περιοχής, δηλώνοντας πως προσφέρει και ο ίδιος άποκο δάνειο 10.000 γρόσια.

Η γενική συνέλευση δέχθηκε με ενθουσιασμό την πρόταση, συνεχάρη και ευχαρίστησε για την προσφορά του τον Παπαγιάννη, τον οποίο και διόρισε Πρόεδρο της επιτροπής, που συστήθηκε επιτόπου, με μέλη τους Νικόλαο Γενά, Δημ. Τσατσαρώνη και Ιωάν. Καλησπέρη, μηχανικόν από την Κάλυμνο, με εξουσιοδότηση να προβούν στις αναγκαίες διαδικασίες για τη σύναψη του δανείου και στη συνέχεια να αναλάβουν τη φροντίδα για την έναρξη και παρακολούθηση των εργασιών ανέγερσης των εγκαταστάσεων των Λουτρών.

Η επιτροπή άρχισε αμέσως το έργο της και αφού πέτυχε τη σύναψη δανείου

Μανώλης Παπαγιάννης

και μάλιστα με ευνοϊκούς όρους, λόγω των γνωριμιών του Παπαγιάννη, τον Απρίλιο του 1885, υπό τις ενθουσιώδεις επιδοκιμασίες του κόσμου, θεμελιώθηκαν οι κτηριακές εγκαταστάσεις των Λουτρών.

Το κτήριο ανεγείρετο με σχέδια του μηχανικού Καλησπέρη, σε χώρο 12 μέτρα δυτικά του κτίσματος του Αποστολίδη, πάνω στην παραλία και με πρόσοψη προς βορρά. Ήταν ισόγειο με 5 ευρύχωρα δωμάτια προς τη θάλασσα, με 7 μαρμάρινους λουτήρες προς το εσωτερικό, με διάδρομο στο μέσο και με χώρο για καφενείο. Και με την αποπεράτωση των έργων, έγινε πραγματικότητα η πρώτη πτέρυγα των Λουτρών, στην οποία δόθηκε το όνομα του μηχανικού Καλησπέρη και από το επόμενο καλοκαίρι άρχισε η λειτουργία της. Από την πρώτη στιγμή έσπευσαν πολλοί ασθενείς να επωφεληθούν από τις θεραπευτικές ιδιότητες των Λουτρών της Νισύρου. Και όσο οι πληροφορίες διαδίδονταν, τόσο ο αριθμός μεγάλωνε, σε σημείο μάλιστα, που χρόνο με το χρόνο η πτέρυγα να αποδεικνύεται ανεπαρκής για να καλύψει τις ανάγκες των ασθενών. Δημιουργήθηκε τότε μια κατάσταση, που προβλημάτιζε τα μέλη του Κοινοτικού συμβουλίου, το οποίο άρχισε να εξετάζει τη δυνατότητα περαιτέρω επέκτασης των εγκαταστάσεων.

Την ίδια περίπου εποχή και συγκεκριμένα περί το 1895, άρχισε να δημιουργείται μια νέα, και μάλιστα ανταγωνιστική, μονάδα στο νησί.

Ο γιατρός Πανταλέων Παντελίδης, παρακολουθώντας την κίνηση των ασθενών στα Λουτρά του Μανδρακίου, αποφάσισε να αξιοποιήσει και ο ίδιος τις θερμές πηγές που υπήρχαν στην παραλία των Πάλων, με τη δημιουργία στην περιοχή ανάλογων εγκαταστάσεων. Αγόρασε λοιπόν παραθαλάσσιο οικόπεδο 400 πήχων και ζήτησε από τον Τούρκο Μουδούρη την άδεια να ανεγείρει κτήριο, τάχα για τις στεγαστικές ανάγκες της οικογένειάς του. Στην πορεία όμως φάνηκε πως ανεγείρει Λουτρικές εγκαταστάσεις, γεγονός που προκάλεσε τις διαμαρτυρίες της Δημογεροντίας προς το Μουδούρη, στον

οποίον παραπονήθηκαν ότι με τη δική του συγκατάθεση ανεγείρεται νέα ιδιωτική μονάδα, η οποία θα λειτουργήσει ανταγωνιστικά σε βάρος των Λουτρών της Κοινότητας.

Αντιλαμβανόμενος τότε ο Τούρκος αξιωματούχος τη ζημιά, που εν αγνοία του θα δημιουργούσε στην Κοινότητα, και θέλοντας να επανορθώσει, κάλεσε σε συνεδρίαση τους προύχοντες του νησιού και τους ενεθάρρυνε να προχωρήσουν στην επέκταση της υπάρχουσας πτέρυγας. Κάλεσε μάλιστα ο ίδιος αρχιτέκτονα από τη Ρόδο, ονόματι Αρμένη, στον οποίο ανέθεσε τη σύνταξη μελέτης για το νέο κτήριο, το οποίο θα ήταν διώροφο, με 8 δωμάτια στον όροφο και 12 μαρμάρινων λουτήρες στο ισόγειο.

Η φροντίδα για την ανέγερση της νέας πτέρυγας, που είχε τοποθετηθεί στα δυτικά της πρώτης, είχε ανατεθεί σε επιτροπή πάλι υπό την προεδρία του Μανώλη Παπαγιάννη, η οποία εξασφάλισε το αναγκαίο ποσό με σύναψη νέου δανείου και προχώρησε στις λοιπές αναγκαίες διαδικασίες. Οι εργασίες, υπό την επίβλεψη της ίδιας επιτροπής, προχώρησαν με ταχείς ρυθμούς και όταν το έργο τελείωσε, δόθηκε στην πτέρυγα το όνομα «Αρμένικα», από το όνομα του μηχανικού.

Με τη λειτουργία τώρα και της δεύτερης πτέρυγας, το επόμενο καλοκαίρι οι συνθήκες στέγασης των λουομένων ήταν βέβαια ευνοϊκότερες, με σχετική ευρυχωρία και άνεση, όμως το πρόβλημα εξακολουθούσε να υπάρχει και μάλιστα χρόνο με το χρόνο να γίνεται πιο οξύ, καθώς ο αριθμός των προσερχομένων για θεραπεία ολοένα και πολλαπλασιαζόταν. Γι' αυτό και σε λίγο καιρό άλλη μια πτέρυγα είχε αρχίσει να ανεγείρεται.

Η πτέρυγα περιελάμβανε προσθήκη ορόφου στην πρωτανεγερευθείσα πτέρυγα «Καλησπέρη», με 8 δωμάτια προς τη θάλασσα και άλλα τόσα προς τη ξηρά, ένα σαλόνι στη δυτική πλευρά, που συνέδεε το νέο όροφο με τον αντίστοιχο της πτέρυγας «Αρμένικα» και κάτω ακριβώς καφεενείο, ανάμεσα στις δυο ισόγειες πτέρυγες.

Δημιουργήθηκε λοιπόν ενιαίο κτηριακό συγκρότημα, αποτελούμενο από 29 συνολικά δωμάτια, 19 λουτήρες, σαλόνι και καφεενείο.

Δεν άργησε όμως να φανεί στην πράξη ότι και οι νέες εγκαταστάσεις ήταν ανεπαρκείς, για να καλυφθούν οι ανάγκες στέγασης των προσερχομένων, για την εξυπηρέτηση των οποίων οι υπεύθυνοι των Λουτρών αναγκάζονταν να στήνουν πρόχειρα παραπήγματα. Κι όταν κάποια μέρα έφτασε απροειδοποίητα για λουτροθεραπεία ο Τούρκος Νομάρχης Αιγαίου Ναζίμ-πασάς, με την ακολουθία του, ενώ του επιφυλάχθηκε εγκάρδια υποδοχή από τους κατοίκους, στα Λουτρά φιλοξενήθηκε σε ένα από αυτά τα παραπήγματα, με τους υπεύθυνους των Λουτρών να εκφράζουν τη λύπη τους, γιατί δεν είχαν ειδοποιηθεί για να του εξασφαλίσουν δωμάτιο. Χολώθηκε, βέβαια ο Τούρκος επίσημος, όμως δέχθηκε να μείνει στο παράπηγμα, προκειμένου να μη καθυστερήσει η λουτροθεραπεία του.

Και στην περίπτωση του Τούρκου Νομάρχη η θεραπεία είχε θετικά αποτελέσματα, γι' αυτό και θέλοντας να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του, αποφάσισε να συμπαρασταθεί στην προσπάθεια των τοπικών αρχών για επέκταση του κτηριακού συγκροτήματος των λουτρών. Έδωσε λοιπόν εντολή στο μηχανικό Ιάκωβο Αριστάρχη, που μετείχε της ακολουθίας του, να συντάξει επιτόπου μελέτη, για την ανέγερση νέας πτέρυγας, που θα ετοποθετείτο προς ανατολάς του υπάρχοντος συγκροτήματος, στη θέση που βρισκόταν το οίκημα Αποστολίδη, το οποίο και θα κατεδαφίζετο.

Σε λίγες μέρες η μελέτη ήταν έτοιμη και η νέα πτέρυγα θεμελιώθηκε από τον ίδιο το Νομάρχη, στη διάρκεια της παραμονής του στη Νίσυρο και συγκεκριμένα το Σεπτέμβριο του 1907. Θέτοντας το θεμέλιο λίθο ο Νομάρχης δήλωσε πως επιστρέφοντας στην έδρα του, θα ενίσχυε οικονομικά την αποπεράτωση της νέας πτέρυγας. Με βάση αυτή την υπόσχεση ξεκίνησαν και αυτή τη φορά οι εργασίες και ενώ είχαν προχωρήσει με την αναμονή της εκπλήρωσης της Νομαρχιακής υ-

πόσχεσης, ξαφνικά αντί χρημάτων έφτασε η πληροφορία, ότι ο Νομάρχης μετατέθηκε ανατολικότερα, σε άλλη περιοχή.

Νέες λοιπόν δυσκολίες ανέκνυαν και πάλι, αφού έπρεπε να βρεθούν χρήματα, ώστε και οι εργασίες, που είχαν εκτελεστεί να εξοφληθούν, αλλά και οι υπολειπόμενες να συνεχιστούν και να ολοκληρωθούν.

Και για ό,τι αφορούσε την πρώτη περίπτωση, η δαπάνη καλύφθηκε με δάνειο, που πρόσφεραν στην Κοινότητα οι αδελφοί Μανώλης και Γιάννης Κατσιματίδης. Για τη συνέχιση όμως των εργασιών οι προοπτικές ήταν δυσόιωνες και την κατάσταση έσωσε για άλλη μια φορά ο Μανώλης ο Παπαγιάννης, ο οποίος ως πρωτοπόρος της ιδέας για την ανέγερση των Λουτρών και φλεγόμενος από την επιθυμία να δει πραγματοποιημένο το όνειρό του, πρόσφερε ένα ακόμα άτοκο δάνειο από 1000 χρυσά εικοσάφραγκα στην Κοινότητα. Με το ποσό αυτό συνεχίστηκαν οι εργασίες, όμως το απαιτούμενο ποσό για την ολοκλήρωση εξακολουθούσε να παραμένει υπέρογκο, γι' αυτό και η διακοπή διεφαίνετο βεβαία.

Και τότε, εν μέσω γενικής απόγνωσης, εμφανίζεται το 1909, ως από μηχανής Θεός, ο Σύλλογος Νισυριών Αμερικής «Πορφυρίς», του οποίου το Διοικητικό Συμβούλιο πρόσφερε στην Κοινότητα τα απαιτούμενα ποσά (σχετικό πρακτικό του Δ.Σ. δημοσιεύεται στο τέλος), με τα οποία ολοκληρώθηκαν οι εργασίες του κτηρίου, το οποίο εγκαινιάστηκε το 1912 και στο οποίο δόθηκε το όνομα «Αριστοκρατικά ή «Πορφυρικά». Ήταν διώροφο και διέθετε στο ισόγειο 8 δωμάτια προς τη θάλασσα, 10 μαρμάρινους λουτήρες προς το εσωτερικό, σε ξεχωριστό διαμέρισμα ο καθένας, κουζίνα, κοινόχρηστες τουαλέτες, τραπεζαρία, σαλόνι και μεγάλο διάδρομο στο μέσο. Ενώ στον όροφο, στον οποίο οδηγούσε μεγάλη, ξύλινη και εντυπωσιακής εμφάνισης κλίμακα, υπήρχαν 23 δωμάτια, από τα οποία τα 10 προς τη θάλασσα, μεγάλο σαλόνι, κοινόχρηστες τουαλέτες και στο μέσον διάδρομος.

Η νέα πτέρυγα τέθηκε αμέσως σε λειτουργία, όπως το απαιτούσαν οι ανάγκες εξυπηρέτησης των ασθενών, οι οποίες

ολοένα και πολλαπλασιάζονταν, καθώς η λουτρόπολη της Νισύρου γινόταν ευρύτερα γνωστή, ενώ οι πληροφορίες για την αποτελεσματικότητα του ιαματικού νερού προσήλκυαν το ενδιαφέρον των πασχόντων.

Η εξέλιξη αυτή παρακίνησε την Κοινοτική αρχή να καταβάλει μια ακόμα προσπάθεια και να προχωρήσει το 1914 στην ανέγερση και νέας πτέρυγας στη δυτική πλευρά του συγκροτήματος, σε επαφή με την πτέρυγα «Αρμένικα». Για την κάλυψη της δαπάνης διετεθή το υπόλοιπο των χρημάτων από την προηγούμενη οικοδομή, το οποίο ενισχύθη από δωρεές των Νισυριακών Συλλόγων και Νισυρίων του εξωτερικού, ενώ πολλοί κάτοικοι προσέφεραν δωρεάν προσωπική εργασία.

Με την τελευταία αυτή κατασκευή ολοκληρώθηκε το κτηριακό συγκρότημα των Λουτρών και πήρε τη μορφή, που βλέπουμε σήμερα. Αποτελείτο από τρεις πτέρυγες, την Πρώτη θέση ή Αριστοκρατικά και τη Δεύτερη θέση, επιπλωμένες και τις δυο, και την Τρίτη θέση, που διέθετε μόνο κρεβάτια, χωρίς κλινοστρωμή και διατίθετο σε χαμηλές τιμές, σε απόρους και οικονομικά αδύνατους ασθενείς.

Το κτηριακό συγκρότημα διέθετε συνολικά 97 δωμάτια, 31 στην Α' θέση, 40 στη Β' θέση και 26 στη Γ' θέση και 27 συνολικά λουτήρες.

Λαμπρό στην εμφάνιση και επιβλητικό στην αρχιτεκτονική του μορφή, το κτηριακό συγκρότημα των Λουτρών, χαρακτηριζόταν από τους επισκέπτες του ως «στολίδι του Αιγαίου». Με την έναρξη της λειτουργίας του, η Νίσυρος αναδεικνυόταν ως ένα σύγχρονο, για τα μέτρα της εποχής, υδροθεραπευτήριο, με πυκνή κίνηση επισκεπτών, κάθε καλοκαίρι, με πυκνή ακτοπλοϊκή συγκοινωνία, με τόνωση της τοπικής αγοράς, με απασχόληση εργατικών χεριών, με οικονομική άνθιση και με τους Νισυρίους να νιώθουν περήφανοι και να καυχώνται γι' αυτό το λαμπρό απόκτημα, που από εδώ κι εμπρός θα κοσμούσε το νησί τους.

1914. Ολοκληρωμένο το κτηριακό συγκρότημα των Λουτρών.

Αλλά και η Δωδεκάνησος αποκτούσε μια λουτρόπολη, με την οποία έμπαιναν οι βάσεις για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, σε εποχές που η ιδέα του τουρισμού βρισκόταν ακόμα σε νηπιακή μορφή.

Χαρακτηριστική ήταν η πρόσκληση, που απηύθυνε τότε ο Σχολάρχης Γεώργιος Παπαδόπουλος, «προς υγιείς και ασθενείς όλου του κόσμου», γράφοντας μεταξύ άλλων:

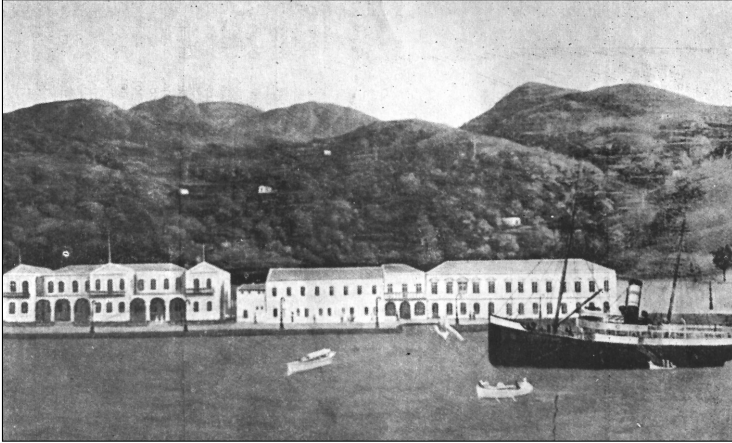
«Οι ασθενείς θα θεραπευθείτε, οι υγιείς θα αναλάβητε νέας δυνάμεις, προς εξακολούθησιν της σταδιοδρομίας του πολυτλήμονος βίου, ποιούντες χρήσιν των Λουτρών της Νισύρου, άτινα εν υψιρόβοις ευδμήτοις και περικαλλέσι κτιρίοις περικλείονται και η θελξικάρδιος θέα των οποίων δεσπόζει άμα τω κατάπλω εις την νήσον. Απαρτίζονται δε άπασαι αι οικοδομαί από ευρέα, ευάερα και ευήλια δωμάτια, ελεύθερα πανταχόθεν, κύκλω δ' αυτών θάλασσά τε ηχήσσσα ούρεα σκόεντα. Ευρήσει δε ο προσερχόμενος εις τα Λουτρά της Νισύρου υπηρεσίαν προθυμοτάτην, διεύθυνσιν δραστηρίαν και ενεργητικοτάτην, εξαιρετικήν ιατρικήν περίθαλμιν, εποπτεί-

αν και επίβλεψιν των αομοδίων, προς ευπάθειαν και ευμάριαν των επισκεπτών εν γένει, πάσαν προσπάθειαν και πρόνοιαν, ίνα μηδείς απέλθει δυσηρεστημένος. Έπειτα τις η ανάγκη να μακροηγορώ, τα ανταπόδεια πράγματα ου χρήζουσιν αποδείξεως και κατά τον Δημοσθένη «άπας ο λόγος μάταιος και κενός, αν τα πράγματα απή». Έλθετε, ίδετε, λούσασθε και υγιείς πάντως απελεύσεσθε».

Στο μεταξύ ο κόσμος της Νισύρου χαιρόταν και απολάμβανε την κατάσταση, θεωρώντας τη λειτουργία των Λουτρών ως τον παράγοντα, που θα ανέσυρε τη Νίσυρο από την αφάνεια και την απομόνωση και θα την οδηγούσε στην πρόοδο και την ευημερία. Γι' αυτό και εξαντλούντο σε ευχαριστίες προς όλους, όσοι συνέβαλαν στην ανέγερση των εγκαταστάσεων, ενώ ευγνώμονα έστρεφαν πάντα τη σκέψη προς τους δυο βασικούς συντελεστές και πρωτεργάτες της δημιουργίας του υδροθεραπευτηρίου, τον Νικόλαον Αποστολίδη, που δημιούργησε τον πυρήνα με τη δωρεά του οικήματος και τον Μανώλη τον Παπαγιάννη (Εμμανουήλ Παπαϊωάννου), που ανέλαβε το οικονομικό βάρος και που χωρίς τη δική του οικονομική προσφορά και την προσωπική του εγγύηση για τη σύναψη των δανείων, η ανέγερση του κτηριακού συγκροτήματος θα ήταν καταδικασμένη σε ματαίωση.

Όπως γράφει ο Μανώλης ο Παρθενιάδης, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, ήταν ο πρώτος ιδιώτης που εξεδήλωσε ενδιαφέρον για την εκμετάλλευση των λουτροπηγών, «πολλές επιτροπές είχαν διοριστεί για να φροντίσωσι την ανέγερσιν του κτηρίου, όμως μη δυνάμεναι να συνάψωσι δάνειον, παρητούντο. Και αι ελπίδες όλων εστρέφοντο προς τον Παπαϊωάννου, όστις δια της εγκυρότητος της υπογραφής του, ως μεγαλεμπόρου της νήσου, εύρισκε πάντα χρήματα, όσα ήθελε». Κι αυτή η προσφορά του, που είχε μοναδικό κίνητρο την αγάπη και το ενδιαφέρον για το νησί του, έτυχε πλήρους αναγνώρισης από τους συμπατριώτες του.

Είναι χαρακτηριστικό το περιεχόμενο της ανταπόκρισης από τη Νίσυρο, με την οποίαν αναγγελλόταν στις εφημερίδες

**Επισκέπτες - ασθενείς από την Αλεξάνδρεια αποβιβάζονται
με βάρκες στα Λουτρά.**

της Ρόδου ο θάνατος του Εμμανουήλ Παπαϊωάννου στις 8 Οκτωβρίου 1919:

«Η κηδεία του αιμνήστου σεβαστού γέροντος εγένετο μεγαλοπρεπής και πάνδημος, μετά ενδείξεων τιμής, αγάπης και σεβασμού εκ μέρους των κατοίκων, επίτηδες κατελθόντων και εκ των άλλων Δήμων, μετά των ιερέων των. Άπαντες οι Νισύριοι εθρήνησαν τον θάνατον του μετασπάντος, διότι εν τω προσώπω του Εμμανουήλ Παπαϊωάννου, απώλεσαν σεβαστόν πατέρα, τίμιον έμπορον και κοινοτικόν προστάτην και κηδεμόνα, του οποίου τας αρετάς και τον έντιμον βίον εξύμνησεν δεόντως, εις τον επικήδειον λόγον του ο ελλόγιμος σχολάρχης Γεώργιος Παπαδόπουλος». (εφημερ. *ΡΟΔΙΑΚΗ* 17 Οκτωβρίου 1919).

Δεν είναι εξάλλου τυχαίο το γεγονός ότι, αμέσως μετά την έναρξη λειτουργίας των Λουτρών, με απόφαση του Κοινοτικού συμβουλίου αναρτήθηκαν τα πορτρέτα τόσο του Αποστολίδη, όσο και του Παπαγιάννη στο σαλόνι της Α΄ θέσης, όπου βρίσκονται μέχρι σήμερα.

Άρχισε λοιπόν η λειτουργία των Λουτρών και η οργάνωσή τους χρόνο με το χρόνο ετελειοποιείτο. Ο κόσμος των ασθενών συνέρρεε κατά μεγάλα κύματα και η φήμη για την αποτελεσματικότητα της λουτροθεραπείας έπαιρνε ολοένα και ευρύτερες διαστάσεις, όχι μόνο στα όρια της Δωδεκανήσου –θα θυμίσουμε ότι τα Δωδεκάνησα βρίσκονταν τότε υπό Ιταλικήν δουλεία και ήταν αποκομμένα από την Ελληνική ηπειρωτική χώρα– αλλά και ανάμεσα στους ομογενείς της Αιγύπτου. Και λόγω του ενδιαφέροντος, που ξεδηλώσαν οι τελευταίοι καθιερώθηκε ειδική ακτοπλοϊκή γραμμή από την Αίγυπτο, με προορισμό τη Νίσυρο, για μεταφορά ασθενών, που είχαν ανάγκη λουτροθεραπείας. Πολλοί μάλιστα από αυτούς συνδύαζαν τη θεραπεία τους με τις θερινές διακοπές της οικογένειάς τους, πραγματοποιώντας τα πρώτα βήματα, για τη δημιουργία τουριστικής κίνησης στο νησί.

Ικανοποιητική λοιπόν η λειτουργία των Λουτρών και προσοδοφόρα για τη Νίσυρο ενώ οι προοπτικές διανοίγονταν λαμπρές για το νησί. Και τότε ακριβώς φάνηκαν τα πρώτα σύννεφα.

Όταν το 1912 οι Ιταλοί κατέλαβαν τη Νίσυρο, τα Λουτρά βρίσκονταν στο στάδιο της κτηριακής επέκτασης με περιορισμένη δραστηριότητα. Γι' αυτό και οι κατακτητές αντιμετώπισαν το θέμα με μειωμένο ενδιαφέρον. Όταν όμως, με την ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων το 1914, τα Λουτρά είχαν αναδειχθεί σε μια ανθηρή και ολοένα αναπτυσσόμενη οικονομική μονάδα, τότε τα δεδομένα άλλαξαν και οι Ιταλοί κατακτητές άρχισαν να βλέπουν με άλλο βλέμμα την επιχείρηση, με στόχο να περιέλθει υπό τη δική τους διαχείριση, γι' αυτό και άρχισε η σταδιακή δημιουργία προβλημάτων.

Η πρώτη πίεση εκδηλώθηκε, με την υποχρέωση προς το Δήμο, στον οποίο ανήκεν η κυριότητα και η διαχείριση των Λουτρών, να προεξοφλήσει τα χρέη προς όσους του είχαν δανείσει χρήματα, για την ανέγερση των κτηριακών εγκαταστάσεων. Και τούτο, γιατί υπολόγιζαν πως θα αδυνατούσε ο Δήμος να συμμορφωθεί και ως εκ τούτου θα ζητούσε οικονομι-

Σερβίτσια από ακριβή πορσελάνη με την εικόνα των Λουτρών

κή βοήθεια από τις ιταλικές αρχές κι έτσι θα άνοιγε ο δρόμος για να αποκτήσουν δικαιώματα στην επιχείρηση. Το σχέδιο όμως δεν απέδωσε, αφού ο Δήμος είχε τη δυνατότητα και ξόφλησε αμέσως τα χρέη του. Αυτό βέβαια ενόχλησε, αλλά δεν αποθάρρυνε τους ιταλούς, οι οποίοι συνέχισαν να δημιουργούν προβλήματα και να παρεμβάλλουν εμπόδια στην εύρυθμη λειτουργία των Λουτρών, φτάνοντας στο σημείο να απαγορεύσουν ακόμα και την προσέλευση από την Αίγυπτο των ομογενών, οι οποίοι αποτελούσαν την κύρια πελατεία.

Η ενέργεια αυτή αποτέλεσε σοβαρό πλήγμα για τα Λουτρά, τα οποία δέχονταν πια μόνον από τα Δωδεκάνησα πελάτες, ανάμεσα στους οποίους υπήρχαν άτομα με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες, αλλά και πολλοί άποροι, στους οποίους υποχρεωνόταν ο Δήμος να παρέχει δωρεάν εξυπηρέτηση και θεραπεία. Και με τις συνθήκες αυτές, όπως ήταν επόμενο, περιορίστηκε η προσέλευση ασθενών, άρχισεν η υπολειτουργία των λουτρών, μειώθηκαν τα έσοδα σε σημείο μάλιστα, που ακόμα και η συντήρηση των εγκαταστάσε-

ων να καθίσταται δυσχερής και η επιχείρηση αντί κέρδους παρουσίαζε παθητικό. Και με το αιτιολογικό αυτό, όταν αργότερα διορίστηκε Ιταλός Δήμαρχος στη Νίσυρο, τα Λουτρά διέκοψαν τη λειτουργία τους.

Η κατάσταση αυτή, όπως ήταν επόμενο, προκάλεσε οργή και δυσφορία στον κόσμο του νησιού, όμως η όλη ατμόσφαιρα και οι έκρυθμες συνθήκες της ζωής δεν παρείχαν τη δυνατότητα αντίδρασης. Κι έτσι το μόνο που τους είχε απομείνει ήταν να βλέπουν, με πίκρα και πόνο, κλειστό και εγκαταλελειμμένο, το καμάρι του νησιού τους, το οποίο δεν άργησε να γίνει και αντικείμενο λεηλασίας από τους ίδιους τους Ιταλούς κατακτητές. Μόνη εγγύηση, τότε, για τη διαφύλαξη και την ασφάλεια του κτηρίου, ήταν ο φύλακας-συντηρητής των εγκαταστάσεων Κώστας Μικρόπουλος, ο οποίος επί 26 ολόκληρα χρόνια, από το 1936 ως το 1962, άσκησε με φιλοτιμία και ευσυνειδησία τα καθήκοντά του. Και στα χρόνια εκείνα της Ιταλικής ασυδοσίας, πολλές φορές μπόρεσε να αποσοβήσει το...πλιάτσικο.

Στο μεταξύ είχαν αρχίσει ο πόλεμος και ο χώρος, θαλάσσιος και εναέριος, της Δωδεκανήσου, μέρα με την ημέρα εξελίσσεται σε θέατρο εχθροπραξιών και πολεμικών επιχειρήσεων, με τη ζωή των κατοίκων, ιδιαίτερα των μεγάλων νησιών, να γίνεται ολοένα και πιο επισφαλής. Και μπρος σ' αυτή την κατάσταση, οι αρμόδιες Ιταλικές αρχές της Ρόδου αποφάσισαν την μετεγκατάσταση του Ορφανοτροφείου αρρένων της πόλης τους στα Λουτρά της Νίσυρου, τα οποία παρείχαν μεγαλύτερη ασφάλεια, αλλά και την αναγκαία υποδομή.

Έτσι το 1942 έφτασαν στη Νίσυρο περί τα 100 ορφανά παιδιά, συνοδευόμενα από τους Φρέρηδες (Καθολικούς ιερείς) δασκάλους τους και εγκαταστάθηκαν στη πέρυγα της Α' θέσης των Λουτρών. Εκεί σε κατάλληλο χώρο οργάνωσαν το σχολείο τους, ενώ το σαλόνι το διαμόρφωσαν σε εκκλησία.

Περί τα τρία χρόνια στεγάστηκε το ορφανοτροφείο στις εγκαταστάσεις των Λουτρών. Και στο διάστημα αυτό οι Ιταλι-

κές αρχές δεν είχαν ευκαιρία για να προωθήσουν τα σχέδιά τους, για τον αφελληνισμό των μαθητών του νησιού. Μαθητής τότε του δημοτικού σχολείου ο γράφων, υποχρεώθηκε πολλές φορές να παρακολουθήσει με το σχολείο του εκδηλώσεις, που οργανώνονταν για τους τροφίμους του ορφανοτροφείου, στους οποίους επιδεικτικά μοιράζονταν δώρα, γλυκά και φαγητά σε περίοδο πείνας και στερήσεων, με στόχο να δαλεάσουν τα παιδιά του νησιού. Όμως η προσπάθειά τους συναντούσε πάντα την πλήρη αδιαφορία των μαθητών και απέβαινε άκαρπη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, στο ίδιο διάστημα έλαβε χώρα και η γνωστή μάχη των Λουτρών, η οποία σημάδεψε την ιστορία του ιδρύματος αλλά και της Νισύρου γενικότερα. Δυο γερμανικά πολεμικά σκάφη έφτασαν στο νησί στις 7 Μαρτίου 1944, μεταφέροντας τρόφιμα για τον κόσμο. Συμπτωματικά βρισκόταν τότε στη Νίσυρο συμμαχική περίπολος, η οποία μόλις αντελήφθη το γεγονός, απεσύρθη στο κρησφύγετό της και κατέστρωσε σχέδιο για την εξουδετέρωση και σύλληψη των Γερμανών. Και κατά το σχέδιο αυτό, υποχρέωσαν τους Ιταλούς φρέγερδες να φύγουν κρυφά με τα ορφανά σε εκδρομή μακριά από τα Λουτρά (στην Ευαγγελίστρια). Και υποδύμενα τα μέλη της περιπόλου το δικό τους ρόλο, φόρεσαν τα ράσα και κάλεσαν τους Γερμανούς σε γεύμα στα Λουτρά. Και μόλις εκείνοι έφτασαν και ανυποψίαστοι μπήκαν στο κτήριο, δέχτηκαν επίθεση από τους κομάντος, οι οποίοι τους συνέλαβαν εκτός από το διοικητή τους, ο οποίος εφονεύθη στην προσπάθειά του να αντιδράσει. Ακολούθως με τη συνδρομή παλικαριών του νησιού, οι κομάντος μετέβησαν στο λιμάνι και κατέλαβαν τα πλοία, με τα οποία έφυγαν για τη βάση τους, στη Μέση Ανατολή, παίρνοντας μαζί και τους αιχμαλώτους.

Όταν άρχισε να εξομαλύνεται η κατάσταση και να μετριάζεται ο κίνδυνος, ήρθε η ώρα να αποχωρήσει το ορφανοτροφείο από τα Λουτρά και να ξαναγυρίσει στη Ρόδο. Τα πράγματα όμως είχαν αλλάξει ριζικά. Οι Ιταλοί είχαν συνθηκολογήσει και είχαν φύγει από τα Δωδεκάνησα. Οι Γερμανοί τε-

λούσαν υπό παράδοση, ενώ οι φρέριδες τελούσαν υπό πλήρη σύγχυση και αγωνία για την παραπέρα τύχη τους. Αποφάσισαν λοιπόν, φεύγοντας να πάρουν μαζί τους μόνο τα ορφανά που προέρχονταν από ιταλικές οικογένειες, εγκαταλείποντας τα ελληνόπουλα στα χέρια των αρχών του νησιού. Δώδεκα ορφανά ελληνόπουλα αφέθηκαν τότε στη Νίσυρο και στη φροντίδα του Ηγουμένου της Μονής της Σπηλιανής Αρχιμανδριτού Κυριόλλου Ρωμάνου, με τη συνδρομή των μελών της χριστιανικής ένωσης γυναικών. Στη συνέχεια η φροντίδα των παιδιών ανατέθηκε στο μέλος της ίδιας ένωσης, Τριανταφυλλιά Φιλίππου, η οποία τα εγκατέστησε στο σπίτι της και τα περιέβαλε με ιδιαίτερη στοργή και φροντίδα. Από τα 12 αυτά παιδιά, τα 10 παρελήφθησαν, μετά από λίγο καιρό, από συγγενικά τους πρόσωπα. Τα υπόλοιπα δύο, ο Γιάννης Χατζηλίας και ο Λάμπρος Καράλης, δεν αναζητήθηκαν και παρέμειναν κοντά στην Τριανταφυλλιά, μέχρι την ενηλικίωσή τους, οπότε μετανάστευσαν στην Αυστραλία.

Απαλλαγμένα λοιπόν τα Λουτρά από κάθε δέσμευση, ήταν ελεύθερα για να ανοίξουν τις πόρτες τους και να δεχθούν και πάλι την πελατεία τους. Όμως η εικόνα που παρουσίαζαν ήταν εικόνα ληηλασίας, με σημαντικές φθορές, με ελλείψεις σε επιπλωσιακό και ξενοδοχειακό εξοπλισμό - αφού οι ιταλοί μπαινόβγαιναν ανεξέλεγκτα και αφαιρούσαν κάθε τι το χρειάζόμενο, για τις ανάγκες της δικής τους διαμονής- με σάπιες και διαρρέουσες υδραυλικές εγκαταστάσεις. Και όλα αυτά σε μια εποχή, που η Νίσυρος ζούσε στον απόηχο του πολέμου, που ακόμα συνεχιζόταν και με περιορισμένες τις οικονομικές δυνατότητες του Δήμου. Κι ενώ αναζητούνταν λύσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος, ξαφνικά νέα ανάγκη προέκυψε, για τη θεραπεία της οποίας επιστρατεύτηκε και πάλι το κτήριο των Λουτρών.

Ήταν ο χειμώνας του 1945, με τον πόλεμο να συνεχίζεται και την πείνα να δυσκολεύει τη ζωή των ανθρώπων και ιδιαίτερα στα μεγάλα νησιά, όπου μεγάλο μέρος της παραγωγής το απορροφούσε ο στρατός. Στη Νίσυρο τα πράγματα ήταν

πιο ευνοϊκά, γιατί και η γη απέδιδε καρπούς, αλλά και οι συμμαχικές δυνάμεις από τη Μ. Ανατολή, σε συνεργασία με το Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, έστελλαν κατά καιρούς τρόφιμα σε μικρά κι αφρούρητα νησιά, όπου η προσέγγιση των πλοίων ήταν ανεμπόδιστη. Αυτή ακριβώς η κατάσταση παρακίνησε γονείς από την Καρδάμαινα, που δεν είχαν κτηματική περιουσία, να μετοικήσουν προσωρινά, με τις οικογένειές τους στη Νίσυρο, όπου οι συνθήκες διαβίωσης ήταν πιο άνετες. Ζήτησαν λοιπόν την άδεια από τις γερμανικές αρχές και ναύλωσαν το καΐκι του Ζαντά για να πραγματοποιήσει τη μεταφορά, η οποία θα γινόταν τμηματικά λόγω της μικρής χωρητικότητας του σκάφους. Στο πρώτο δρομολόγιο επιβιβάστηκαν 20 παιδιά με συνοδό, με την προοπτική να επιστρέψει το καΐκι και να παραλάβει και τους υπόλοιπους. Στη Νίσυρο όμως βρισκόταν τότε περίπολος Ιερολοχιτών, οι οποίοι μετά την αποβίβαση των παιδιών, απαγόρευσαν στο σκάφος να φύγει και διέταξαν τον καπετάνιο να το τραβήξει στη στεριά, από φόβο μήπως πληροφορηθούν οι Γερμανοί της Κω την παρουσία τους στη Νίσυρο.

Προέκυψε λοιπόν σοβαρό πρόβλημα με 20 παιδιά μόνα στο λιμάνι, με τους γονείς να περιμένουν στην απέναντι ακτή της Καρδάμαινας το καΐκι, για να μεταφέρει και εκείνους και χωρίς τρόπο να ειδοποιηθούν για ό,τι είχε συμβεί. Όπως ήταν επόμενο, για τη φροντίδα και την προστασία των παιδιών επιλήφθηκαν οι τοπικές αρχές και επέλεξαν ως προσφορότερη λύση την εγκατάστασή τους στο κτήριο των Λουτρών. Εκεί μεταφέρθηκαν, μετά από ανάλογη προετοιμασία του χώρου, οι τοπικές αρχές φρόντισαν για την τροφοδοσία τους, ενώ για να μη διακοπεί η φοίτησή τους, οργανώθηκε και σχολείο, ως παράρτημα του Δημοτικού σχολείου Μανδρακίου, στο οποίο δίδαξαν τα μέλη της Χριστιανικής Ενώσεως Μαρία Κατσιματίδη (του Γιάνναρου) και Σοφία Γενά (του Βιολή).

Τα παιδιά της Καρδάμαινας φιλοξενήθηκαν στα Λουτρά ως τις αρχές του καλοκαιριού του ίδιου χρόνου και μετά τις εξετάσεις τους, όταν πια είχε συντελεστεί και η παράδοση των

γερμανικών στρατευμάτων στη Σύμη, ξαναγύρισαν στην πατρίδα τους.

Αποδεσμεύτηκαν λοιπόν και πάλι τα Λουτρά και ήρθε ξανά η ώρα να επιληφθεί ο Δήμος του θέματος της επαναλειτουργίας τους. Οι προοπτικές όμως εξακολουθούσαν να παραμένουν αποθαρρυντικές και οι οικονομικές δυνατότητες περιορισμένες. Γι' αυτό άρχισε ένας μαραθώνιος συζητήσεων και εξέτασης του θέματος μεταξύ του Δήμου και των Νισυριακών Συλλόγων Αμερικής και Αθήνας. Στην πορεία των συζητήσεων φάνηκε το μέγεθος και η σοβαρότητα του προβλήματος, όμως υπήρχε και η πίεση από ασθενείς, που είχαν ανάγκη θεραπείας. Αποφασίστηκε τότε να λειτουργήσουν, όπως-όπως τα Λουτρά το καλοκαίρι του 1946. Όμως το πείραμα αποδείχτηκε ανεπιτυχές, αφού οι συνθήκες λειτουργίας ήταν πρωτόγονες και η εικόνα καθ' όλου ικανοποιητική.

Συγκροτήθηκε τότε από το Δήμο ειδική επιτροπή, η οποία κατέγραψε όλες τις υπάρχουσες ανάγκες και τα προβλήματα, καθορίστηκαν προτεραιότητες και ανελήφθησαν οι δέουσες ενέργειες για την κάλυψη των προϋποθέσεων αντιμετώπισής τους. Πρώτη φροντίδα ήταν η εξασφάλιση οικονομικής ενίσχυσης, αφού οι δυνατότητες του Δήμου δεν επέτρεπαν τη διάθεση του απαιτούμενου ποσού. Και στην προσπάθεια αυτή ουσιαστική ήταν η συμβολή του Συλλόγου των Νισυρίων της Αθήνας «Γνωμαγόρα». Με ενέργειες του προς τον τότε Γεν. Διοικητή Δωδεκανήσου Νικ. Μαυρή (του οποίου την επιλογή υποστήριξε με πάθος ο Σύλλογος), διετεθή ποσό 15.000.000 δραχμών, με το οποίο καλύφθηκαν οι βασικότερες ανάγκες, σε σημείο μάλιστα που το καλοκαίρι του 1948 η λειτουργία των Λουτρών, από πλευράς κυρίως εγκαταστάσεων και εξοπλισμού, να έχει πλησιάσει αισθητά τον κανονικό ρυθμό της.

Οι καιροί όμως ήταν δύσκολοι, ο απόηχος των συνεπειών του πολέμου, σε κάθε περίπτωση ήταν αισθητός, πολλά ακόμα προβλήματα στα Λουτρά περιέμεναν την λύση τους και πολλές οι δυσκολίες, που αντιμετώπιζαν οι λουόμενοι από

την ώρα της άφιξής τους στο νησί.

Αξίζει να επιχειρηθεί μια, ενδεικτική έστω, αναφορά της κατάστασης, που επικρατούσε τότε, για συγκριτικούς και μόνο λόγους, με ό,τι συμβαίνει σήμερα.

Σε ακαθόριστα δρομολόγια και μεταμεσονύκτιες, συνήθως, ώρες έφτανε το καράβι στη Νίσυρο και αφού δεν υπήρχε λιμάνι, αγκυροβολούσε όσο πιο κοντά μπορούσε προς την αποβάθρα, όμως σε σημείο, που, το λεγόμενο αντιμάμαλο, δημιουργούσε πάντα φοβερό κυματισμό, κάνοντας τις παπορόβαρκες, που μετέφεραν τους επιβάτες, να χοροπηδούν στο πέλαγος, να ανεβοκατεβαίνουν σαν καρυδότσοφλα στα θεόρατα κύματα και με τους επιβάτες έντρομους να υποβάλλονται σε αφάνταστη δοκιμασία, ωστόσο μπορούσαν και πατήσουν στη στεριά. Αλλά κι εκεί τους περίμενε δεύτερη απογοήτευση, αφού η έλλειψη μεταφορικού μέσου τους υποχρέωνε να μεταβούν στα Λουτρά με πεζοπορία, μέσα στη νύχτα, ενώ για περιπτώσεις κινητικών προβλημάτων χρησιμοποιούνταν γαϊδουράκια, πλωτά μέσα, πολλές φορές δε και ανεμόσκαλες, αντί φορείων.

Όταν κάποτε έφταναν στο δωμάτιο, άλλη δυσκολία τους περίμενε, με τη γκαζόλαμπα να χαμοφέγγει και με το νερό να στάζει σταγόνα-σταγόνα από το μικρό τσίγκινο βρυσάκι κρεμασμένο στον τοίχο. Ενώ στο παράθυρο, ένα μικρό πήλινο σταμνάκι, το «κουγκουμάρι» διατηρούσε κάπως δροσερό το πόσιμο βρόχινο νερό, αφού άλλο νερό δεν υπήρχε στο νησί και το ψυγείο ήταν ακόμα άγνωστο. Για λουτρό καθαριότητας, ούτε λόγος γινόταν, αφού η έλλειψη νερού ανέκαθεν ταιπωρούσε την Νίσυρο.

Ελλείψεις πολλές και σοβαρές και στα είδη διατροφής, αφού η έλλειψη ψυγείων δεν επέτρεπε τη διατήρηση στην τοπική αγορά νωπών βασικών ειδών και ιδιαίτερα ψαριών και κρεάτων, τα οποία έπρεπε αυθημερόν να διατεθούν προς κατανάλωση, αφού διαφορετικά η αλλοίωσή τους ήταν βεβαία. Αλλά και η εισαγωγή άλλων ειδών, όπως λαχανικά, φρούτα κλπ. δεν ήταν ευχερής με συνέπεια αυτά να είναι δυσεύρετα

και οι ανάγκες να καλύπτονται από προϊόντα της περιορισμένης τοπικής παραγωγής. Και για να καλυφθούν οι ανάγκες των Λουτρών, είχε καθιερωθεί η καθημερινή παρουσία στις γειτονιές, του τροφοδότη, ο οποίος γύριζε πόρτα- πόρτα, για να προμηθεύεται χόρτα, φρούτα, λαχανικά, γάλα, αυγά και ό,τι άλλα προϊόντα είχαν να προσφέρουν οι νοικοκυρές, εξοικονομώντας και το χαρτζιλίκι τους.

Δύσκολη και η επικοινωνία με τον έξω κόσμο, αφού η αλληλογραφία διεξήγεται με πρωτόγονες ταχυδρομικές συνθήκες, οι εφημερίδες δεν έφταναν στο νησί, ενώ το ραδιόφωνο ούτε κι αυτό είχε ακουστεί ακόμα στη Νίσυρο. Μόνος τρόπος επικοινωνίας το ολιγόλογο τηλεγράφημα, από το παράρτημα του τοπικού τηλεγραφείου, που λειτουργούσε στα Λουτρά, με τη φροντίδα του φύλακα Κώστα Μικρόπουλου.

Ανύπαρκτες όμως ήταν και οι συνθήκες ψυχαγωγίας, με τους πελάτες να ζουν ένα δεκαπενθήμερο πλήξης και μονοτονίας. Ο μόνος τρόπος που μπορούσαν να εξασφαλίσουν οι υπεύθυνοι παράγοντες, ήταν οι χοροεσπερίδες, οι οποίες δίδονταν σε τακτικά διαστήματα και έσπαζαν τη μονότονη ατμόσφαιρα. Επίσης είχε καθιερωθεί η τακτική κάθε Σάββατο λειτουργία στο παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου, ενώ καθημερινή ήταν η παρουσία γιατρού στα Λουτρά, για την παρακολούθηση της υγείας των λουομένων.

Η παρέλευση της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου συμπαρέσυρε και την προαναφερθείσα προβληματική εικόνα της λειτουργίας των Λουτρών, στα οποία άρχισε να πνέει άνεμος αναβάθμισης, ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού. Η απόκτηση μεταφορικού μέσου, η ηλεκτροδότηση των εγκαταστάσεων, στην αρχή με την εκεί εγκατάσταση ηλεκτροπαραγωγού ζεύγους κι αργότερα με την ένταξη στο νεοεγκατασταθέν δίκτυο του νησιού, η αντικατάσταση των χειροκίνητων αντλιών τροφοδότησης ιαματικού νερού με βενζινοκίνητες μεγαλύτερης απόδοσης, η βελτίωση των συνθηκών ακτοπλοϊκής συγκοινωνίας κ.λ.π. έλυσαν πολλά προβλήματα, ενώ ο εμπλουτισμός της τοπικής αγοράς διευκόλυνε και τη λειτουρ-

γία του εστιατορίου.

Λειτουργούσε τότε στην Α΄ θέση εστιατόριο, με πλήρη διατροφή (table d'hôte), ενώ οι πελάτες των άλλων θέσεων μπορούσαν να προμηθεύονται φαγητά κατά προτίμηση (à la carte).

Ο γράφων αυτές τις γραμμές είχε την ευκαιρία να ζήσει από κοντά και να γνωρίσει από προσωπικές εμπειρίες την προσπάθεια ανασυγκρότησης των Λουτρών και επούλωσης των πληγών, που άφησε πίσω της η ιταλική λαίλαπα, όταν μαθητής των τελευταίων τάξεων του Γυμνασίου υπηρέτησε επί τρεις λουτρικές περιόδου στα Λουτρά ως Γραμματέας -Λογιστής και Ταμίας. Έζησε τότε από κοντά, την αγωνία και το ενδιαφέρον του Δημάρχου Πασχάλη Χριστοφόρου, ο οποίος σε στενή συνεργασία και με τη συμπαράσταση των Νισυριακών Συλλόγων Αμερικής και Αθήνας προσπαθούσε να ξαναδώσει στα Λουτρά την παλιά τους αίγλη και ακμή. Και όλα αυτά με άδειο το ταμείο του Δήμου και με τις εισπράξεις των Λουτρών να επαρκούν μόνο για τα έξοδα συντήρησης των εγκαταστάσεων. Ενδεικτική των οικονομικών δυσχερειών της εποχής είναι η περίπτωση του γράφοντος, ο οποίος δούλεψε όλο το καλοκαίρι και όταν στο τέλος πήγε να πληρωθεί, του ανακοίνωσαν ότι δεν υπήρχαν χρήματα και θα έπρεπε να περιμένει για να σφαχτούν και να πουληθούν δυο γουρούνια, που έτρεφε ο Δήμος από τα υπολείμματα (αποφάγια) του εστιατορίου για να πληρωθεί από τα χρήματα που θα εισπράττονταν.

Ο ίδιος αργότερα και επί δημαρχίας του Γεωργ. Γιαλούρη το 1955, με τις γνώσεις και την εμπειρία, που στο μεταξύ είχαν αποκτήσει από προϋπηρεσία του στα Ξενοδοχεία του ΕΟΤ στη Ρόδο, διορίστηκε και πάλι στα Λουτρά, αυτή τη φορά ως Διευθυντής. Συνάντησε τότε βελτιωμένη την εικόνα σε σύγκριση με τα παλιά, όμως υπήρχαν και πάλι πολλά και σοβαρά προβλήματα, γι' αυτό και η προσπάθεια συνεχιζόταν με τους ίδιους παλιούς ρυθμούς. Αυτή την προσπάθεια ενστερνίστηκε και ο ίδιος, φροντίζοντας, από τη νέα του θέση, να α-

Το προσωπικό των Λουτρών.

Πρώτος από δεξιά ο Γραμματέας - Ταμίας Γιάννης Χαροφύλης.

ξιοποιήσει την εμπειρία του και να θέσει σε νέες βάσεις την εσωτερική λειτουργία των Λουτρών.

Καθιερώθηκε τότε, για πρώτη φορά, ομοιόμορφη ενδυμασία ανά κατηγορία προσωπικού, καθιερώθηκαν τακτά δρομολόγια συγκοινωνίας, πλουτίστηκαν τα ψυχαγωγικά προγράμματα και εγκαινιάστηκαν προγράμματα εκδρομών στα χωριά και το ηφαίστειο, ασκήθηκε έλεγχος στη λειτουργία του εστιατορίου, του οποίου τη διαχείριση είχε ιδιώτης, καθιερώθηκε ελεγχόμενο ωράριο λουτροθεραπείας, ενώ επισκευάστηκαν και αξιοποιήθηκαν εγκαταλελειμμένα στις αποθήκες βαρύτιμα έπιπλα - αντίκες.

Παράλληλα, με τη συνεργασία, την ευσυνειδησία και την καλή προαίρεση του προσωπικού, επικρατούσε παντού καθαριότητα, τάξη, ευπρέπεια, ενώ η προθυμία, το χαμόγελο, η εντιμότητα και η καλή συμπεριφορά του συνέβαλαν στο να

**Η αριστοτερή πτέρυγα (Α' θέση) μετά την αντικατάσταση
της κεραμοσκεπής από πλάκα από σκυρόδεμα**

καλλιμεργείται φιλική σχέση με τους πελάτες, οι οποίοι με κατανόηση πάντα και με επιείκεια αντιμετώπιζαν κάθε έλλειψη ή παράλειψη.

Ενδεικτικές της αλλαγής του κλίματος, που επικράτησε εκείνο το καλοκαίρι στα Λουτρά ήταν οι θερμές εντυπώσεις και τα κολακευτικά σχόλια των πελατών, που δημοσιεύονταν στο δωδεκανησιακό τύπο. Στο ίδιο πνεύμα ήταν και η ακόλουθη ανταπόκριση, που εστάλη τότε από τη Νίσυρο:

«Τα Λουτρά μας εφέτος παρουσίαζαν νέαν όψιν, χάρις εις την παροχήν υπηρεσιών του προσωπικού κατά τρόπον τελείως πολιτισμένον. Το γυναικείον προσωπικόν με την ομοίμορφον στολήν του απετέλεσε καινοτομίαν. Η επίπλωσις των επλουτίσθη με νέα έπιπλα, τα οποία ανεσύρθησαν ως ερειπωμένα εκ της αποθήκης και αυτά τα οποία προορίζοντο δια την πυράν, όταν επισκευάσθησαν με στοργήν και ενδιαφέρον, μετετρέπησαν εις πολυτελέστατα στολίσματα του σαλονιού των Λουτρών, με την απαστρέπτουσαν νέαν σόφραν, με

την οποίαν ταπετσαρίστηκαν. Επίσης νέες ντουλάπες και 50 μοντέρνες καρέκλες συνεπλήρωσαν την όλην επίπλωσιν. Εκείνο όμως το οποίον απετέλεσεν επαναστατικήν μεταρρύθμισιν, υπήρξεν η ανάθεσις των καθηκόντων Διευθυντού εις τον νεαρόν Ιωάννην Αδαμ. Χαρτοφύλην. Είχεν επικρατήσει η αντίληψις ότι, ο εκάστοτε Διευθυντής των Λουτρών, έπρεπεν οπωσδήποτε να είναι γηραλέον και σεβάσιμον, ως εκ της ηλικίας πρόσωπον. Με την κρίσιν όμως που χαρακτηρίζει την εξεύρεσιν τοιούτων προσώπων επάνω εις την Νίσυρον, η εκλογή νέου και η από μέρους του απόλυτη ανταπόκρισις εις τας προσδοκίας μας, μας ενθαρρύνει ώστε να ελπίζωμεν ότι η Νίσυρος, δύναται στηριζομένη εις νέα παιδιά, να επανίδη ημέρας ευημερίας και προόδου. Η εκλογή του κ. Χαρτοφύλη, αποφοίτου της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ρόδου, γνωστού δια το ήθος και την σοβαρότητα νέου, απετέλεσε πείραμα, η δε εξαίρετος δράσις του εις την θέσιν, που του ανετέθη, μας απέδειξεν ότι τούτο επέτυχεν. Δυνάμεθα πλέον να μεταχειρισθώμεν τους νέους δι' αναλόγους τομείς δράσεως. (Νισυριακά Χρονικά Αθήναι, τ. 9/1955).

Το ίδιο καλοκαίρι, ο Δήμαρχος Γεώρ. Γιαλούρης επισκέφθηκε την υπηρεσία Τουρισμού της νεοσύστατης τότε Νομαρχίας Δωδεκανήσου και θέτοντας υπ' όψη της στοιχεία από την ολοένα αυξανόμενη κίνηση των Λουτρών και την ανάγκη συμπλήρωσης των ελλείψεων των εγκαταστάσεων, πέτυχε τη διάθεση χρηματικού ποσού για την αγορά ντουλαπών και καθισμάτων για τα δωμάτια του ξενοδοχείου, ενώ έλαβε και χαμηλότοκο δάνειο 60.000 Δραχμών για την αντικατάσταση της οροφής του κτηρίου της Α' θέσης.

Αμέσως με το πέρας της λουτρικής περιόδου εγκαταστάθηκαν τα συνεργεία στα Λουτρά. Οι ξυλουργοί συναρμολογούσαν τα ντουλάπια, που είχαν κατασκευαστεί στη Ρόδο και μεταφέρθηκαν αμοντάριστα, ενώ οι οικοδόμοι ξήλωσαν τη διαρρέουσα κεραμοσκεπή και την αντικατέστησαν με πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα. Και στις αρχές της επόμενης περιόδου, τα Λουτρά ανακαινισμένα, με συμπληρωμένο τον ε-

πιπλωσιακό εξοπλισμό τους άνοιξαν και πάλι τις πόρτες τους για να δεχθούν την πελατεία τους, η οποία ολοένα και πολλαπλασιαζόταν, ενώ πολλοί ασθενείς εξακολουθούσαν να συνδυάζουν τη λουτροθεραπεία τους με παραθερισμό της οικογένειάς τους στη Νίσυρο, σε εποχές, που οι θερινές διακοπές δεν είχαν μπει στους ρυθμούς των μετέπειτα χρόνων.

Ενώ τα Λουτρά προσπαθούσαν να ξαναβρούν τον παλιό τους ρυθμό, σε πολλές περιπτώσεις επενεργούσε ως τροχοπέδη η νοοτροπία που επικρατούσε τότε όχι μόνο ανάμεσα στον κόσμο, αλλά και μεταξύ των μελών του Δημοτ. Συμβουλίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η αντίδραση και η επιθετική διάθεση, με την οποία έγινε δεκτή η είδηση για τη σύναψη από το Δήμαρχο του δανείου για την αντικατάσταση της στέγης της Α΄ θέσης. Κοινό θέμα συζήτησης, το ότι ο Γιαλούρης πούλησε τα Λουτρά, χρέωσε το Δήμο, πρέπει να αντιδράσουμε, να τον εμποδίσουμε, να υποχρεωθεί να τα πληρώσει από τη τσέπη του και άλλα παρόμοια. Όταν όμως ολοκληρώθηκαν οι εργασίες και το κτήριο άλλαξε όψη, ανακαινισμένο και στεγανοποιημένο, με πλάκα στην οροφή, αντί της διαρρέουσας κεραμοσκεπής, τότε όλοι εξέφραζαν ικανοποίηση.

Ο Δήμαρχος όμως δεν ...απηλλάγη της κατηγορίας, μόνο που τώρα η αιτία ήταν ότι πήρε λίγο δάνειο. «Μια που τόκαμε το καλό», έλεγαν «έπρεπε να πάρει μεγαλύτερο δάνειο για να αλλάξει τη σκεπή και στις άλλες πτέρυγες. Τώρα έκαμε μισές δουλειές».

Τα Λουτρά συνέχιζαν τη λειτουργία τους ως το 1990, οπότε ο Δήμος με το αιτιολογικό ότι, κάποια σημεία της οροφής της Β΄ θέσης κατέστησαν ετοιμόρροπα, προέβη στην αφαίρεση της σκεπής στην αρχή και στη συνέχεια του μεσοπατώματος, με αποτέλεσμα όλο το κτηριακό συγκρότημα της Β΄ και Γ΄ θέσης να μεταβληθεί σε ερείπιο, κατάσταση στην οποία παραμένει μέχρι σήμερα.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, για την κατάσταση αυτή, που δημιουργήθηκε στα Λουτρά γενική ήταν η διαφωνία, η προβληθείσα δικαιολογία θεωρήθηκε αστήρικτη, ενώ χαρακτηρί-

**Η εικόνα των Λουτρών,
όπως διαμορφώθηκε μετά την κατεδάφιση της πτέρυγας.**

στηκε βεβιασμένη και απρογραμματίστη η απόφαση του Δήμου, ο οποίος προέβη στην κατεδάφιση, χωρίς να έχουν εξασφαλιστεί οι προϋποθέσεις για την αποκατάσταση της φθοράς.

Το βέβαιο πάντως είναι ότι, η κατάσταση που δημιουργήθηκε τότε έχει καταδικάσει σε απαξίωση και υποβάθμιση τα Λουτρά, των οποίων μέχρι σήμερα λειτουργεί, στην κυριολεξία υπολειτουργεί, μόνο η Α΄ θέση, με παρεχόμενες υπηρεσίες κακής ποιότητας και ασυμβίβαστες προς την παλιά φήμη και την αίγλη των Λουτρών.

Μέχρι την ώρα, που γράφονται αυτές οι γραμμές, έχουν γίνει πολλές προσπάθειες, για να επιτευχθεί η αναστήλωση και επαναλειτουργία του κτηρίου. Όμως όλες έχουν αποβεί άκαρπες, με ανικανοποίητο τον πόθο των Νισυρίων να ξαναδούν και να καμαρώσουν σε λειτουργία τα **ΝΑΤΡΟΧΛΩΡΙΟΘΕΙΟΥΧΑ ΦΥΣΙΚΑ ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ ΔΗΜΟΥ ΜΑΝΔΡΑΚΙΟΥ ΝΙΣΥΡΟΥ.**

Η σημερινή εικόνα των Λουτρών. Υπολειπόμενη η αριστοτέλη πτέρυγα, με το υπόλοιπο κτήριο στεγασμένο αλλά ερειπωμένο εσωτερικά.

ΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ.

Οι θεραπευτικές και εν γένει ευεργετικές, για τον ανθρώπινο οργανισμό ιδιότητες των ιαματικών υδάτων ήταν γνωστές από την αρχαιότητα. Γι' αυτό και οι αρχαίοι Έλληνες τα χρησιμοποιούσαν όχι μόνο για θεραπευτικούς λόγους, αλλά και για να διατηρούνται σε καλή φυσική κατάσταση. Θεωρούσαν τις ιαματικές πηγές σαν μυστηριώδεις θεότητες, που εξέπεμπαν ευεργετικούς και θεραπευτικούς χυμούς, κατάλληλους για τη θεραπεία των λουομένων.

Αργότερα ήρθε η επιστήμη και απέδειξε ότι, πράγματι τα ιαματικά νερά περικλείουν θεραπευτικές ιδιότητες, που οφείλονται:

- στην παρουσία μεταλλικών αλάτων και στη διάσπασή τους και
- σε ειδικές κολλοειδείς ουσίες και σε σπάνια αέρια.

Άλλες έρευνες αποδίδουν τις θεραπευτικές αυτές ιδιότητες και σε ραδιενέργεια, μέσω της οποίας τα νερά εκπέμπουν την ακτινοβολία, δηλαδή ακτίνες α, β, γ, που αντλούν από τα βάθη της γης. Ενώ μια πιο σύγχρονη επιστημονική αντίληψη δέχεται ότι, η λουτροθεραπεία επενεργεί ως ερεθιστική θεραπεία σε ορισμένα όργανα, όπως στο θυρεοειδή αδένα με το ιώδιο και στους αρθρικούς χόνδρους με το θείο.

Τα ιαματικά νερά της Νισύρου, που από τις αρχές του 19ου αιώνα προσφέρουν ανακούφιση αλλά και θεραπεία στους πάσχοντες από ρευματικές και αρθρικές παθήσεις, από δερματικά νοσήματα, ψωριάσεις, ψαμμιάσεις κ.λ.π. χαρακτηρίζονται από μεγάλη περιεκτικότητα σε άλατα, γεγονός, που κατά την άποψη των ειδικών, συντελεί στην απώλεια υγρών από τους πόρους του δέρματος των λουομένων και στην εισρόφιση, μέσω των ιδίων πόρων, ευεργετικών για τον οργανισμό συστατικών, που εμπεριέχονται στα ιαματικά νερά.

Τα ιαματικά αυτά νερά περιέχουν επίσης υδροθείο, παρουσιάζουν μέτρια ραδιενέργεια, ενώ η μέση θερμοκρασία τους φτάνει τους 50ο C.

Όπως απέδειξαν σύγχρονες επιστημονικές έρευνες, το υδροθείο απορροφάται μέσω του δέρματος από τον οργανισμό και ασκεί ευεργετική σ' αυτόν επίδραση. Εξόχως ευεργετική είναι επίσης και η επίδραση του υδροθείου στις αρτηρίες, των οποίων τα τοιχώματα περιέχουν εκ φύσεως μεγάλες ποσότητες θείου, του οποίου η ελάττωση έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της χοληστερόλης και του ασβεστίου, με κατάληξη την αρτηριοσκλήρυνση και αποφράξεις με δυσμενείς για τον οργανισμό συνέπειες.

Το υδροθείο αλλά και άλλες θειούχες ενώσεις, που περιέχουν τα ιαματικά νερά της Νισύρου, επιδρούν επίσης θετικά και πολλές φορές με εντυπωσιακά αποτελέσματα, σε παθήσεις του δέρματος, προκαλώντας διάλυση της αλλοιωμένης σιβάδας και ανάπλαση της πάσχουσας επιδερμίδας.

Όλες αυτές οι θεραπευτικές ιδιότητες οδηγούν κάθε χρόνο

τους πάσχοντες με εμπιστοσύνη στη Νίσυρο και με σιγουριά για τα αποτελέσματα της λουτροθεραπείας τους, για την οποία πρέπει απαραίτητα να τηρούνται ορισμένοι βασικοί κανόνες:

Αναγκαία προϋπόθεση, κατά τους ειδικούς επιστήμονες, είναι να ελεγχθεί η κατάσταση της υγείας του πάσχοντος, να καθοριστεί η ενδεδειγμένη θερμοκρασία του νερού, η διάρκεια παραμονής στο νερό, να δοθούν ανάλογες οδηγίες, ειδικά για παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος, στις οποίες είναι ενδεδειγμένη η παράλληλη άσκηση κινησιοθεραπείας, κατά τη διάρκεια του λουτρού κ.λ.π. Τυχόν παράκαμψη της διαδικασίας αυτής πιθανόν να οδηγήσει σε ανεπιθύμητες καταστάσεις.

Ο αιώνηστος γιατρός Εμμαν. Αλεξιάδης, ο οποίος πραγματοποίησε ειδικές μελέτες γύρω από το αντικείμενο «Θερμοπηγές και Λουτροθεραπεία», ενώ είχε διατελέσει Διευθυντής και γιατρός στα ιαματικά Λουτρά Νισύρου, έγραψε σχετικά γι' αυτό το θέμα:

«Οφείλω να καταστήσω γνωστό στους λουομένους ότι, η λουτροθεραπεία δεν πρέπει να γίνεται στην τύχη, όπως δυστυχώς συνηθίζεται. Μεγάλον ρόλον παίζει ο βαθμός της θερμοκρασίας του ύδατος και η διάρκεια της παραμονής εντός του λουτρού. Ιδιαίτερα οι αρθρικοί οφείλουν να γνωρίζουν ότι, εάν συμβεί μετά από τη λουτροθεραπεία τους να χειροτερέψουν τα συμπτώματα της νόσου, τούτο οφείλεται εις το ότι δεν επέτυχαν τον κατάλληλο βαθμό θερμοκρασίας του ύδατος, ο οποίος είναι διάφορος από περίπτωση σε περίπτωση, σε σημείο μάλιστα που θερμοκρασία που ωφελεί τη μια περίπτωση να αποβαίνει βλαβερή για την άλλη. Αντίθετα στις περιπτώσεις ρευματοπάθειας η ίαση επέρχεται με οποιαδήποτε θερμοκρασία, αρκεί να τη δέχεται με άνεση το σώμα».

Αναφερόμενος ο ίδιος στις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών της Νισύρου και με βάση, όπως δηλώνει, τα στοιχεία από χημικές εξετάσεις αλλά και τις προσωπικές διαπιστώσεις του, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του

ως Διευθυντή των λουτρών, συνιστά εκθύμως την προσφυγή σ'αυτά, εκτός από τις περιπτώσεις αρθριτικών και ρευματικών παθήσεων, και όσων πάσχουν από νευρίτιδα, πολυνευρίτιδα, βλενορροϊκή αρθρίτιδα, τριτογενείς συφιλιδικές εκδηλώσεις, ψωρίαση, ψώρα, ψαμμίαση, χολοκυστίτιδα, σαλπινγίτιδα, μητρίτιδα, αιϋπνία, νευρικήν υπερδιέγερση, ενώ επί δερματικών παθήσεων συνιστά τη χρήση λασπόλουτρων. Και συμπληρώνει:

«Γνωρίζω τρεις περιπτώσεις γυναικών, εκ των οποίων η μία ετεκνοποίησε το 9ον έτος από τον γάμον της, η άλλη το 12ον και η τρίτη το 14ον και οι τρεις μετά από λουτροθεραπεία στα Λουτρά της Νισύρου.

Διότι η λουτροθεραπεία επενεργεί μετατρεπτικά επί των χυμών και εκκρίσεων του οργανισμού και ούτω συντελεί εις την θεραπείαν μορφών σπειρώσεων, όταν αΐται δεν οφείλονται εις ετέρας παθήσεις των συζύγων». Και τελειώνει την αναφορά του καταγράφοντας προσωπικές μαρτυρίες από περιπτώσεις αποθεραπείας ασθενών.

«Εδέχθη», γράφει, «εις τα Λουτρά της Νισύρου τον εκ Βάρνας της Βουλγαρίας ομογενή Β.Π. πάσχοντα εκ καθολικού εκζέματος. Το πρόσωπόν του ήτο απεχθές την όψιν, είχε δε τοιούτον αφόρητον κνησμόν ώστε ξυόμενος επί της κλίνης ετάραπτε των ύπνον των κοιμωμένων εις τα παρακείμενα δωμάτια. Η βελτίωσις της υγείας του υπήρξε ραγδαία και μετά από 25-30 λούσεις, το σώμα του εκαθαρίσθη πλήρως, η όψις του προσώπου του έλαβε την φυσιολογικήν της μορφήν και εντελώς υγιής ανεχώρησε δια την πατρίδα του.

Προσήλθεν επίσης εις τα Λουτρά κυρία, εκ των τα πρώτα φερουσών της Σάμου. Αΐτη παρουσίαζεν όγκον εις ένα των παραμητρίων χώρων, μεγέθους πορτοκαλίου, οφειλόμενον εις απολιθωμένον έμβρυον, εξ εξωμητρίου κήσεως. Η λουτροθεραπεία, εις την περίπτωσίν της υποκατέστησε την εγχείρησιν, την οποίαν η ίδια ηρνείτο διαρρήδην, σμικρύνασα κατά τα 3/4 τον όγκον. Είδομεν επίσης θεραπευθείσαν πλευρωδυνίαν, επιμένουσαν επί επτά έτη, μετά από εξιδρωματι-

κήν πλευρίτιδα.

Συνέβη εξ άλλου να εισέλθει εις μαρμάρινον λουτήρα τριετές κοράσιον εκ Λέρου, το οποίον ήνοιξε τον κρουνόν και ήπιε μεταλλικόν νερό. Μετ' ολίγον μαζί με τας κενώσεις του κορασίου εξήλθεν εκ του εντέρου του ταινία άνω του ενός μέτρου. Η περίπτωση οδηγεί εις το συμπέρασμα ότι το ύδωρ των ιαματικών πηγών της Νισύρου δύναται να ενταχθεί εις ταινιοκτόνα φάρμακα, με ενδεχόμενον να ωφελεί και εις περιπτώσεις αμοιβαδώσεων και άλλων εντερικών παθήσεων».

Στις μαρτυρίες αυτές του αιμνήστου γιατρού Αλεξιάδη, έχει να προσθέσει και τις δικές του ο γράφων αυτές τις γραμμές, ο οποίος όπως προαναφέρθηκε, εργάστηκε επί σειρών ετών στα Λουτρά. Σταχυολογώντας, λοιπόν τις αναμνήσεις των χρόνων εκείνων, καταγράφωμε ενδεικτικά περιστατικά:

- Κάποιος πελάτης έφτασε στα Λουτρά, φορώντας κατακαλόκαιρο άσπρα γάντια. Μας συστήθηκε ως γιατρός από την Αθήνα, που έπασχεν από εκτεταμένο έκζεμα και στα δυο του χέρια και για να μη προκαλεί την αηδία στον κόσμο φορούσε τα γάντια. Μας είπε ακόμα πως είχεν επισκεφθεί όλα τα εξειδικευμένα, για την περίπτωσή του κέντρα της Ευρώπης, όμως χωρίς αποτέλεσμα και πως στη Νίσυρο τον έφερε η απόγνώσή του, χωρίς να ελπίζει σε θεραπεία. Αμέσως τον παρέλαβε και τον υπέβαλε σε λασπολουτροθεραπεία, ο Κώστας Μικρόπουλος, ο οποίος λόγω της μακροχρόνιας υπηρεσίας του ως φύλακας και λουτροκόμος στα Λουτρά, είχεν αποκτήσει μεγάλη πείρα σε τέτοιας μορφής περιστατικά. Παρήγγειλε χόμα-λάσπη από τον κρατήρα του ηφαιστείου και το διέλυε σε ιαματικό νερό και μέσα στο διάλυμα βύθιζε ο ασθενής τα χέρια του επί 15 - 20 λεπτά κάθε φορά. Μετά από τα πρώτα κι όλας μπάνια ο ασθενής δήλωνε ανακουφισμένος και μετά από 6-7, τα χέρια άρχισαν να καθαρίζουν και η βελτίωση ήταν αισθητή. Κι όταν η θεραπεία ολοκληρώθηκε, το έκζεμα για τον ασθενή αποτελούσε μια κακή ανάμνηση.
- Χαρακτηριστική ήταν και η περίπτωση του Διευθυντή του

Ξενοδοχείου ΑΚΤΑΙΟΝ της Κω Διαμαντίδη, ο οποίος διεκομίσθη με φορείο στα Λουτρά, με σοβαρό πρόβλημα στη μέση, με το κεφάλι να ακουμπά στα γόνατα και με πόνους αφόρητους. Τον συνόδευαν δυο συγγενείς του, που τον μετακινούσαν με πολλή προσοχή, αφού για κάθε ...λάθος κίνηση πεταγόταν από τους πόνους. Μετά από 5-6 μπάνια ο Διαμαντίδης έπαιζε τάβλι στο καφενείο και όταν τελείωσε τη θεραπεία του, έφυγε με τα πόδια για το λιμάνι, κάτι που όπως έλεγε, το είχε τάξει στον εαυτό του.

- Εντυπωσιακή όμως ήταν και μια τρίτη περίπτωση μιας ασθενούς από τη Ρόδο, που έφτασε στα Λουτρά με σοβαρό αναπνευστικό πρόβλημα, που της προκαλούσε δύσπνοια, δυσφορία και την ταλαιπωρούσε μέρα και νύχτα. Όπως δήλωσε, είχε επισκεφτεί πολλούς γιατρούς, είχε υποβληθεί σε θεραπεία, όμως χωρίς αποτέλεσμα. Στη Νίσυρο έφτασε κατά σύσταση του γιατρού Μιχ. Τσατσαρώνη. Την παρέλαβε και εκείνην ο Μικρόπουλος και την υπέβαλε σε θεραπεία με εισπνοές. Σε κάποιο σημείο των λουτήρων υπήρχε μια ατμίδα- ξεφυσήστρα, από την οποία ανεδύετο ζεστός αέρας, με έντονη οσμή υδρόθειου. Στο σημείο εκείνο η ασθενής έκανε καθημερινά εισπνοές, επί 10-15 λεπτά και μετά την ολοκλήρωση της θεραπείας έφυγε εντελώς καλά για το σπίτι της.
- Συνηθισμένες εξ άλλου ήταν τότε οι περιπτώσεις γονιών, που προσήρχοντο στα Λουτρά από διάφορα μέρη, μόνο για παραθερισμό, συνοδευόμενοι από το παιδί τους, που όπως δήλωναν, το απέκτησαν μετά από λουτροθεραπεία στα Λουτρά της Νισύρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιακ. Καζαβή: Ιστορία της νήσου Νισύρου (1936).
- Γεωργ. Παπαδοπούλου: Γενική Γεωγραφική και Ιστορική περιγραφή, αρχαία και νεωτέρα της νήσου Νισύρου (1909).
- Εμμαν. Αλεξιάδη: Περί θερμοπηγών και λουτροθεραπείας (Νισυρικά Χρονικά τ.11)
- Εμμαν. Παρθενιάδη: Ιστορία των Λουτρών Μανδρακίου Νισύρου (Ν.Χ. τ.18).
- Λαζαρ. Κοντοβερού: Περί των Ιαματικών Πηγών Μανδρακίου Νισύρου. (Δελτίο Γνωμαγόρα Αμερικής αριθ.60).
- Κων. Μούρα: Σύντομος ιστορική και κτηριακή περιγραφή των Λουτρών. (Υπόμνημα από 1/3/1949).
- Ελλην. Εταιρεία Εθνοφαρμακολογίας: Πρακτικά εκπαιδευτικού διημέρου με θέμα «Ιαματικά Ύδατα της Ελλάδος. Εφαρμογές στη Θεραπευτική» (1999). Ευγενής προσφορά από τον Ευαγόρα Νικολάου, Διευθυντή του Γενικού Χημείου του Κράτους Παραστ. Ρόδου).
- Αρχείο Συλλόγου Νισυρίων Αμερικής «ο Γνωμαγόρας».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Απόσπασμα Αρχείων Συλλόγου «Πορφυρίς»

«Στην 15η συνεδρίασιν, που έγινε στις 23 του Μάρτη του 1909, τα 22 τακτικά μέλη του συλλόγου «η Πορφυρίς» αποφασίζουν να αναλάβουν την αποπεράτωση των Ναυροχλωριοθειούχων Ιαματικών Κοινοτικών λουτρών του Δήμου Μανδρακίου Νισύρου και στέλλουν γράμμα στον τότε Δημογέροντα Γιάκουμον Καφεζή, για να τους πληροφορήσει για τα έξοδα του έργου.

Αμέσως μετά η «Πορφυρίδα» στέλλει 3.483 δολάρια για τον παραπάνω σκοπό και παράλληλα εκλέγει μίαν επιτροπήν για να αντιπροσωπεύσει την «Πορφυρίδα» στη Νίσυρο. Η επιτροπή αποτελείται από τους Ι. Μ. Κατσιματίδη, πρόεδρο, Μιλτ. Λογοθέτην, πάρεδρο, Ι. Μ. Κατσιματίδην Ταμία, Ιωάννη Φασουλαρίδη, γραμματέα.

Με τη συνεργασία της παραπάνω επιτροπής και της Δημογεροντίας αποφασίζεται η έκδοση ομολογιών γιο τα Λουτρά, που θα μπορούσαν να αγοραστούν από τους Νισυρίους δημότες και μέλη του Συλλόγου. Πέρα από τα παραπάνω ποσά, η Πορφυρίδα πλήρωσε χίλια χρυσά εικοσάφραγκα στον Εμμαν. Παπαγιάννη, στον οποίον η κοινότητα Μανδρακίου χρωστούσε, για την κατασκευή των θερμοπηγών. Και λίγον αργότερα στέλλει 2.500 δολάρια με τη μορφή δανείου, για να πληρωθεί το υπόλοιπο χρέος της κοινότητας για τα Λουτρά. Επίσης κατατέθηκαν εις την Κοινότητα, παρά του Ηγουμένου της Ι. Μονής Σπηλιανής Κυρίλλου Χριστοφόρου το ποσό των 288,57 δολαρίων, τα οποία έστειλε με επαναστατικόν τρόπο ο τότε ταμίας της Πορφυρίδος Γεώργιος Τσαχαγιάς.

Η πράξη αυτή του κ. Τσαχαγιά δημιούργησε μεγάλα προβλήματα. Ο τότε Πρόεδρος της Πορφυρίδας Κ. Φασουλαρίδης κατέφυγε στα δικαστήρια της Νέας Υόρκης. Επενέβησαν οι προχοντες της Νισυρο, ο Δημογέροντας Ε. Κατσιματίδης, ο Ανδρικός Βρούζος και ο Γ. Σακελλάριος γραμματέας, ο Ηγούμενος Κύριλλος Χριστοφόρου, ο Μητροπολίτης Ρόδου, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ΄, συμβουλευοντάς τους να αφήσουν τα πείσματα και τις μεταξύ τους παρεξηγήσεις και να συμφιλιωθούν σαν καλά αδελφια και ας μην έχουν αδελφότητα. Έτσι τον Ιούλιο του 1912, όταν ο Πρόεδρος της Πορφυρίδας Αριστομένης Βρούζος ήταν στη Νίσυρο, έγιναν τα εγκαίνια των Λουτρών».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

Η οργάνωση των Λουτρών προχωρούσε με τη στενή συνεργασία
μεταξύ Δήμου και των ξενιτεμένων Νισυρίων

ΘΕΙΟΥΧΑ
ΛΟΥΤΡΑ

✻

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ
55 ΕΒΔΟΜΩΝ

✻

Σχ. 4 φ. 2

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ
ΑΝΕΤΑ

✻

ΕΝΤΟΣ ΑΥΤΩΝ
ΟΙ ΛΟΥΤΡΕΣ

✻

ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΟΙΝΟ-
ΤΗΤΟΣ **ΜΑΝΔΡΑΚΙΟΥ**

ΝΙΣΥΡΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΥΝ:

ΘΕΙΟΝ, ΧΑΛΙΟΥΧΟΝ ΝΑΤΡΙΟΝ,
ΜΑΓΝΗΣΙΟΝ, ΚΑΛΙΟΝ, ΟΞΕΙ-
ΩΝ ΣΙΜΦΩΝ, ΑΡΣΕΝΙΚΟΝ,
ΛΙΘΙΟΝ, ΡΑΔΙΟΝ, ΝΑΙΟΝ. ● ● ●

ΘΕΡΑΠΕΥΟΥΝ:

ΡΕΥΜΑΤΙΣΜΟΥΣ, ΑΡΘΡΙΤΙΔΑ, Ο
ΦΑΡΜΑΚΙΣΤΕΙ, ΧΟΛΟΛΙΘΙΑΣΕΙΣ,
ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΝΕΦΡΩΝ & ΠΙΣΤΟΣ
ΔΕΡΜΑΤΙΚΑ, ΜΥΣΤΙΚΑ. ● ● ● ●

'Εν Μανδρακίῳ (Νισύρων) τῆ 16 Μαρτίου 1923.

*Πρὸς τὸ ἐν Νίσυρον ἑστῆσαν
ἐννομαστὸν τῶ Νισυρίων ὁ ἑξωμαρατα,
Κυριε Πρὸς ἐρε.*

*Ποδοῦται ὄχι ἔχοντες ὑγρὰ ἑστῆσαν τῶ τε ἰσχυρῶν
ἢ ἀσθενῶν με, ἰσομεῖται ἔδε, ὅτι αἰσθῆναι ἀπὸ τῆσιν τῶ
δύο μέχρι τοῦδε συνιστάμεται μετὰ φρακτικῶν μετὰ τῶν ὑφ' ἡμῶν
ὄχι αἰσθῆναι ἢ παρ' ὑμῶν τῶ ὑφ' ἡμῶν ὑφ' ἡμῶν καὶ ὅτι φρακτικῶν
ὑφ' ἡμῶν, δευτέρων ὄχι μετὰ τῶν αἰσθῆναι ὑφ' ἡμῶν ὑφ' ἡμῶν, αἰσθῆναι ἢ
μετὰ αἰσθῆναι τῶ ἀπὸ τῶν αἰσθῆναι τῶ Κοινοτικῶν Λουτρῶν
δὴ τῶ ὑφ' ἡμῶν τῶ Κοινοτικῶν αὐτῶ Κοινοτικῶν*

*ἢ ἐν τούτοις ἀσθενῶντες ὑγρὰ αἰσθῆναι
ἢ ἐν τῶ Κοινοτικῶν Λουτρῶν ὑφ' ἡμῶν*

*ὁ Γραμματικῶν
H. S. Σπυρῶν*

*Πρὸς ἐρε. ἢ φρακτικῶν
H. S. Σπυρῶν
H. Καλομαρταῶν*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

Τιμοκατάλογος Λουτρών έτους 1947

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΔΟΚΙΜΑΖΕΩΣ
ΔΗΜΟΣ ΜΑΝΔΡΑΛΙΣΣΥ ΝΙΣΣΥΡΟΥ
ΓΙΑΜΑΤΙΚΑΙ ΠΥΓΑΙ

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ- ΔΩΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΙΑΓΩΓΕΙΟΥ.-

Κατηγορί- α υπηρεσιών.-	Τμή- μα Σωματιού	Τμή φαγητού ή/και φιλοδώρηματος			Γενικών πρόσολων Λουσιών
	Συμμήτρες.	Πρωινού	Μεσημβρινού	Βραδυνού	
				Πρόσολον παιδιών.-	
Α' Θ Ε Σ Ι Ε					
Μονόκλινα	13.800.-	4.600.-	11.200.-	11.200.-	27.000.- 40.800.-
Μονόκλινα σὺν προσέτιμ κλίνῃ.-	16.400.-				
Μονόκλινα μὲ δύο ἴσους.-	16.100.-				
Δίκλινα	23.000.-				
Δίκλινα σὺν τρίτῃ κλίνῃ.-	26.500.-				
Β' Θ Ε Σ Ι Ε					
Μονόκλινα	10.400.-	"Ἄνευ φαγητοῦ ἐποχρωστικοῦ.-"			
Μονόκλινα σὺν προσέτιμ κλίνῃ.	15.000.-				
Μονόκλινα μὲ δύο ἴσους.-	13.000.-				
Γ' Θ Ε Σ Ι Ε					
κλίνῃ	5.800.-				

ΛΟΥΤΡΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Α.	ΘΕΣΙΣ	Δρχ. 6.000 καὶ ἑκάστην λουσιῶν
Β.	ΘΕΣΙΣ	" 4.000 " " "
Γ.	ΦΥΣΙΚΑ	" 5.000 " " "

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Π. Χριστοφόρου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ'

Οικονομικός Απολογισμός Διαχείρισης Λουτρών έτους 1947

	ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΧΡΗΡΗΤΕΙΣ	ΕΙΣΟΔΟΣ	ΕΞΟΔΑ	ΥΠΕΡΕΣΤΙΜΗ
Α' έτος		21.375,45Α			12.334,71Β
Β' έτος		6.950,00Β			1.081,48Γ
Γ' έτος		1.011,00Γ			
Μεταρρέουσα κεραιρέου κατ' ετήσιον		3,480,00Δ			427,000
Λοιπά έπιτομήματα		307,000			187,000
Λοιπά έπιτομήματα (έξωτερικοί κελύφαι)		327,000			50,000
Κεραιρέου κεραιρέου		287,000	94,480,000		74,000
Μεταρρέου κεραιρέου		37,000			310,000
Κεραιρέου κεραιρέου		12,000			46,000
Μεταρρέου κεραιρέου		3,000			27,000
Κεραιρέου κεραιρέου		3,000	58,000		143,000
Μεταρρέου κεραιρέου					386,000
Κεραιρέου κεραιρέου					6,590,45Α
Μεταρρέου κεραιρέου					2,882,620
Κεραιρέου κεραιρέου					28,404,000
Μεταρρέου κεραιρέου					19,106,000
Κεραιρέου κεραιρέου					34,001,000

*Κατά οτι ετιμολογώ
 έσοδων και έξοδων
 οικονομικών υπηρεσιών έτους 1947*

Ο Διευθυντής των Λουτρών
 Αθανάσιος Παρίσης

Ο Αρχηγός
 Παύλος Χριστοφόρου

Δ. ΜΑΡΙΣΗΣ

Σημειώσεις: Πρόγραμμα ελεγχθέντων
 α) έρχεται κοντινότερα 1336,000 Δρχ. 65,000.-
 β) παραβάδα 333, 10,500,000 Δρχ. 3,500.-
 ΔΡΜ 39,000.-

Το βιβλίο
του Γιάννη Διαμ. Χαρτοφύλη
«Νατροχλωριοθειούχα Ιαματικά Λουτρά Δήμου Μανδρακίου Νισύρου»
τυπώθηκε για λογαριασμό του Δήμου Νισύρου
στο τυπογραφικό εργαστήριο του Νικήτα Κων/νου Καράλη
Γερανίου 7 Αθήνα Τηλ. 210 5233.965
